

Een jubileumjaar

Zou in 2025, zestig jaar na de oprichting van het ITS, de klas nog bestaan? Is het onderwijs op basisscholen in vergelijking met 2015 sterk van inhoud veranderd (en zouden die scholen dan allemaal Integrale Kind Centra heten)? En is dat dan vooral vanwege vernieuwende ICT of eerder het gevolg van internationale ontwikkelingen? Dat type vragen komt wel eens langs als ik, zoals op de foto hieronder, vanuit een ITS-raam op de 6e etage uitkijk over Nijmegen en omgeving.

Die uitkijk is mogelijk geworden, omdat het ITS is verhuisd naar Mercator 2, één van de hoogste gebouwen op de campus Heyendaal en op de voorkant van deze brochure in één beeld gevangen met de twee gebouwen waarin het ITS sinds 1990 gehuisvest was: Toernooiveld 5 (1990-2011) en Mercator 1 (2011-2014). Relevanter dan de nieuwe huisvesting was voor het ITS een andere wijziging. We heb-

ben in 2014 de dienstverlening flink verbreed met de komst van het Centrum voor Begaafdheidsonderzoek (CBO), opgericht aan de Radboud Universiteit in 1988. Er werken acht specialisten op het terrein van hoogbegaafdheid en talentontwikkeling en in drie bijdragen stellen zij zich aan u voor. Het CBO past goed bij het onderwerp Excellent onderwijs, waarnaar het ITS in de afgelopen jaren al regelmatig onderzoek deed. En doet: over (de effecten van) door de landelijke overheid gestimuleerde honoursprogramma's aan hogescholen en universiteiten bijvoorbeeld.

In dit publieksjaarverslag schrijven medewerkers van het ITS over een vijftiental (momenteel lopende of recent afgesloten) projecten. Een beperkte selectie dus, maar er is aan het slot een volledige lijst van publicaties (in 2014 verschenen) opgenomen. Voor een actueel overzicht van onze werkzaamheden kunt u het beste de website raadplegen: www.ru.nl/its. Daar kunt u zich ook aanmelden voor de nieuwsbrief.

De vragen waarmee ik dit voorwoord begon staan niet los van lopende projecten van het ITS: over het gebruik van tablets in het onderwijs of over de eerste experimenten met tweetalig kleuteronderwijs bijvoorbeeld. U kunt er hierna meer over lezen. Maar ook andere onderwerpen komen aan bod, zoals de vervanging

van de Cito-toets door de eindtoets en de achterstand van sommige groepen autochtone leerlingen.

Al van oudsher beperkt het ITS zich niet alleen tot onderzoek en kennisoverdracht in het onderwijs. In de zorg brengen met name de grote decentralisaties in het bestel flinke uitdagingen met zich mee. De kansen om met een persoonsgebonden budget eigen regie te blijven voeren, kunnen wisselen. Ook staat Nederland voor de uitdaging om voldoende medewerkers in zorgberoepen te vinden en te binden, waarbij rekening moet worden gehouden met de grote verschillen in beroepskeuzeprocessen tussen mannen en vrouwen. U leest er op de volgende pagina's meer over. Net als over enkele ontwikkelingen op het terrein van arbeid en bedrijf: de technische installatiebranche is bij ons al vele jaren een geliefd onderzoeksonderwerp en ook het functioneren van de medezeggenschap zetten wij graag voor u in een historisch perspectief.

Dat historisch perspectief is geen toeval. Het ITS bestaat in 2015 vijftig jaar. Aanleiding voor een op de toekomst gericht congres op 18 november 2015, maar ook reden om in dit verslag van het vijftigste ITS-jaar om te kijken naar eerdere jaren. Dit doen we aan de hand van interviews, foto's (ook in zwart-wit uiteraard) en artikelen over het ITS van toen en nu. Zo treft u interviews aan met twee oud-medewerkers (van bijna het eerste uur): Jacques Pouwels en Arie Mens. Maar ook enkele huidige medewerkers die grote veranderingen meemaakten vertellen over hun werk op het ITS: Rian van Leeuwen en Yvonne Meeuwse. Mij viel in deze terugblikken vooral op hoe fundamenteel sommige zaken zijn veranderd op het ITS, terwijl andere kwesties weinig verschillen van dertig of vijftig jaar geleden. Onze directe werkomgeving veranderde bijvoorbeeld enorm. Wat mijn voorgangers ook allemaal gedacht mogen hebben toen zij in 1965, 1990 of 2005 wel eens uit een ITS-raam keken: zulke fraaie gebouwen op en rond de campus Heyendaal - u zult er hierna enkele foto's van aantreffen - zagen zij niet.

Jeroen Winkels | j.winkels@its.ru.nl

Onderwijs

Les met tablets, werkt dat?

Van het onderwijs wordt verwacht dat het leerlingen voorbereidt op het functioneren in de 21^e eeuw.

Daarbij is informatie- en communicatietechnologie (ICT) niet weg te denken.

Steeds meer scholen maken gebruik van tablets. Heeft dit toegevoegde waarde?

Al in de jaren negentig bestonden er hoge verwachtingen van computers in het onderwijs. ICT zou bijdragen aan het ontwikkelen van 'hogere orde denkvaardigheden' (analyseren, evalueren en creëren) en samenwerkend leren stimuleren. ICT zou een eind maken aan traditioneel onderwijs waarin de leraar centraal staat. De praktijk bleek echter weerbarstig. Veel leraren vonden het moeilijk om ICT goed in de les in te passen. De computers in de klas werden vooral gebruikt om te oefenen en van vaardigheden van een hogere orde was nauwelijks sprake. Ook de mogelijkheden van internet en de intrede van het digibord veranderden daar weinig aan.

21ST CENTURY SKILLS

Welke vaardigheden hebben jongeren van nu nodig? Volgens een recente discussienota over '21st century skills' zijn dat er meer dan een handvol: samenwerken, creativiteit, ICT-geletterdheid, communiceren, probleemoplossend vermogen, kritisch denken en sociale en culturele vaardigheden. Om hieraan te werken, omarmen steeds meer scholen de tablet als leermiddel. Tegenstanders vinden dat veelvuldig gebruik van ICT juist ten koste gaat van creatieve en sociale vaardigheden. Onderzoek laat een wisselend beeld zien. Sommige resultaten zijn hoopgevend, maar de voetangels uit de jaren negentig bestaan ook nog steeds. De technische kant kost nog veel tijd, leraren staan nog steeds dicht bij de traditionele praktijk en zouden beter op het werken met tablets moeten worden voorbereid.

ONDERZOEK BIJ DRIE SCHOLEN

Het ITS verrichtte onderzoek op drie basisscholen. Bovenbouwleerlingen gebruikten een Windows 8-tablet met toetsenbord. Per school deden maximaal twee groepen mee. Alle scholen wilden met de inzet van de tablets de motivatie bij leerlingen en leerkrachten verhogen, meer zelfstandigheid van leerlingen bereiken, beter aansluiten bij

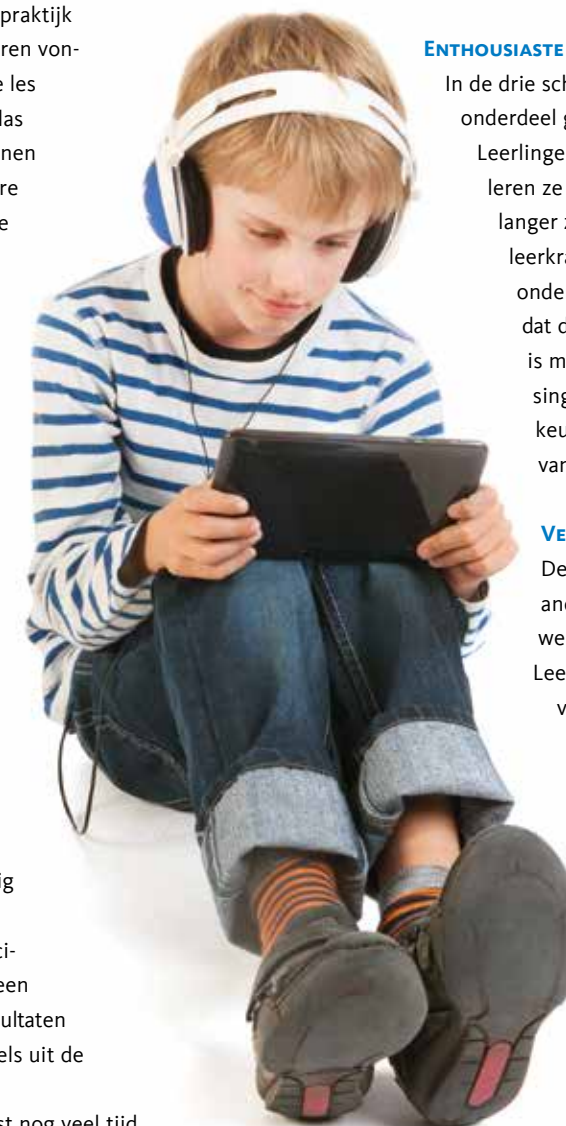
verschillen tussen leerlingen en betere leerprestaties realiseren. Tijdens bijeenkomsten werden de scholen door externe deskundigen ondersteund en werd onderling informatie uitgewisseld. Leerkrachten moesten nadenken over de doelen die ze wilden bereiken en hoe de tablets daaraan konden bijdragen.

ENTHOUSIASTE LEERLINGEN

In de drie scholen is het leren met tablets onderdeel geworden van de dagelijkse lespraktijk. Leerlingen zijn erg enthousiast. Met de tablet leren ze op een actievere manier en ze werken langer zelfstandig dan zonder tablet. Ook leerkrachten zetten de tablet graag in het onderwijs in. Dat komt mede doordat ze zien dat de leerlingen zo positief zijn. Bovendien is meer maatwerk mogelijk, dankzij toepassingen die ruimte bieden voor individuele keuzes en zich aanpassen aan de resultaten van de leerling.

VERBETER DE RANDVOORWAARDEN

De door sommigen verwachte grote veranderingen in de didactische aanpak zagen we nog niet. Er zijn meer kritiekpunten. Leerkrachten vinden de beschikbaarheid van educatieve toepassingen (apps) tegenvallen. Verder is het gebruiksgemak weliswaar hoog, maar het installeren en regelmatig updaten van de tablets kost te veel tijd. Daarmee worden uitkomsten van ander onderzoek bevestigd. Tablets kunnen bijdragen aan het waarmaken van de hoge verwachtingen van ICT, maar aandacht voor de randvoorwaarden is daarbij onontbeerlijk.

Opdrachtgever: Surfmarket, APS IT-Diensten, SLBDiensten en Microsoft

Meer informatie: Ed Smeets | e.smeets@its.ru.nl

*Met een tablet werken
leerlingen langer en actiever*

En zo begon het op oudejaarsdag

Op 31 december 1964 werd in Nijmegen de Stichting Instituut voor Toegepaste Sociologie opgericht. Belangrijkste motor achter de stichting was de Belg Edward Leemans, in de jaren 60 hoogleraar beleidssociologie aan het Sociologisch Instituut van de Katholieke Universiteit Nijmegen. De andere drijvende kracht was Jos van Kemenade, Leemans assistent in die tijd. Het ITS moest een academisch ziekenhuis worden van de sociologie. Of zoals de twee onderzoekers laten optekenen in de brochure ter gelegenheid van het vijfjarig bestaan: "We zijn ervan overtuigd dat het voor een verantwoorde wetenschapsbeoefening in de sociologie vereist is om, mede ten dienste van de samenleving, continu sociaal onderzoek op grote schaal te kunnen uitvoeren." Het

ITS vloeit indirect voort uit het Katholiek Sociaal Kerkelijk Instituut (KASKI). Leemans vindt het toegepast onderzoek dat daar wordt gedaan erg interessant, en richt in 1963 een Nijmeegse afdeling op. Al snel vindt hij dat het onderzoek te zeer beperkt is tot de kerk. Hij wil een bredere opzet en zo wordt het ITS geboren. Van Kemenade zet taakomschrijving, doelstelling en statuten op papier en wordt de eerste directeur. Leemans blijft tot 1968 in Nijmegen, en keert daarna weer terug naar België, waar hij de politiek ingaat namens de Christelijke Volkpartij. In 1973 volgt Van Kemenade dat voorbeeld, zijn route gaat alleen niet naar Brussel maar naar Den Haag. Beiden ontvangen op een later moment de eretitel minister van staat.

De eerste standplek van het ITS aan de Groenestraat in Nijmegen

Word expert in hoogbegaafdheid

Het CBO, sinds 2014 onderdeel van het ITS, is een internationaal expertisecentrum op het gebied van hoogbegaafdheid. Al bijna 25 jaar bieden wij de opleiding 'ECHA-Specialist in Gifted Education' aan.

Mariken Althuisen, onderwijsvernieuwer: "Na de ECHA-opleiding heb ik mijn baan opgezegd om te gaan doen waar echt mijn passie lag. Nu begeleid ik docenten en kinderen en ontwikkel lesmateriaal voor hoogbegaafde kinderen (zie zwicked.nl)."

De tweejarige postinitiële opleiding is bedoeld voor docenten, intern begeleiders en hulpverleners die in aanraking komen met hoogbegaafde kinderen en die hun kennis en vaardigheden op dit gebied willen vergroten. Cognitief talent leidt niet altijd vanzelf tot uitstekende schoolprestaties; daarvoor is vaak extra begeleiding nodig.

ECHA-OPLEIDINGEN

In de tweejarige postacademische opleiding bundelen we de vakgebieden pedagogiek, onderwijskunde en psychologie (van het leren). Het doel van de opleiding is het vergroten van kennis over signaleren en begeleiden van hoogbegaafden in het basisonderwijs, voortgezet onderwijs of in een adviespraktijk. De opleiding is wetenschappelijk georiënteerd, wat inhoudt dat bij alle concrete, praktische onderwijssituaties wordt gewerkt met wetenschappelijke methoden van onderzoek, beschrijving

en evaluatie. Tijdens de opleiding wordt de praktijk van concrete school(gerelateerde) situaties telkens getoetst aan wetenschappelijke theorievorming over het onderwerp. We bieden ook een post-hbo-opleiding die bestaat uit losse modules. Deelnemers hieraan moeten in bezit zijn van een onderwijsbevoegdheid en werkzaam zijn binnen het basis- of voorgezet onderwijs.

VAN THEORIE NAAR EIGEN VISIE

Een ECHA-Specialist beschikt over ruime wetenschappelijke kennis, gekoppeld aan opgedane praktijkervaring. Een belangrijk opleidingsonderdeel is het leren bepalen wat een leerling nodig heeft om zich optimaal te ontwikkelen. Dit betreft de cognitieve, maar ook de sociale en emotionele ontwikkeling. Dit alles dient als basis voor het ontwikkelen van een eigen visie over hoogbegaafdheid. Want de term hoogbegaafdheid kent geen eenduidige definitie. Met de aangeleerde basis kan een ECHA-Specialist een

Jan van Os, onderwijsontwikkelaar en -adviseur: "Het wetenschappelijk kader van de opleiding levert mij een hele rijke invalshoek op."

adviserende rol vervullen voor collega's en voor ouders. Of een (beleids)programma opzetten voor de eigen school. Veel ECHA-Specialisten hebben tijdens of na de opleiding een instrument of begeleidingsmethode ontwikkeld waarmee hoogbegaafde kinderen weer op kunnen bloeien.

WORD OOK EXPERT

Cursisten volgen om uiteenlopende redenen de ECHA-opleiding. Een cursist gaf de volgende reden: "Ik werk al met hoogbegaafden en word door collega's als deskundige aangesproken. Dat wil ik kunnen waarmaken." Een andere cursist besloot deel te nemen na een periode in het buitenland: "Door mijn buitenlandse ervaring heb ik geleerd dat wij in Nederland nog veel te weinig weten over begeleiding van hoogbegaafde leerlingen." Wilt u kinderen met hoge capaciteiten ook de kans bieden hun potentieel te ontwikkelen en het werkveld van hoogbegaafdheid professionaliseren? Meld u dan nu aan voor onze opleiding via cbo@its.ru.nl.

De opleiding van het CBO bestaat sinds 1992 en is opgezet door Franz Mönks, hoogleraar ontwikkelingspsychologie aan de RU en pionier op het gebied van onderzoek naar hoogbegaafdheid. De ECHA-opleiding is opgenomen en gevalideerd door registerleraar.nl.

Dit levert de ECHA-opleiding op:

- Kennis en vaardigheden over signaleren en begeleiden van hoogbegaafde leerlingen: u wordt een expert.
- Een diploma voor uw eigen portfolio, met een specifieke expertise.
- Een nieuw en groeiend netwerk van collega's die in of ten behoeve van onderwijs aan hoogbegaafde leerlingen werken.
- Waardevolle contacten met collega's van scholen en hulpverlenende instanties.
- De mogelijkheid om samen nieuwe producten te ontwikkelen, van adviesbureaus tot nieuwe scholen, vragenlijsten, boeken en leer materiaal.
- De mogelijkheid tot een nieuwe functie binnen (of buiten) de school.
- Een jaarlijkse terugkomdag, verzorgd door het CBO.

Meer informatie: Sven Mathijssen en Lianne Hoogeveen | cbo@its.ru.nl

Vooruitwerken in het lab

Nederland scoort Europees gezien niet goed in de begeleiding van slimme voorlopers. De bevordering van Excellent onderwijs staat daarom hoog op de prioriteitenlijst van de Nederlandse regering. In het Vooruitwerklab van het CBO krijgen hoogbegaafde leerlingen in middelbaar en voortgezet onderwijs lesmateriaal dat en begeleiding die bij hen past. Sinds kort komt het Vooruitwerklab ook op locatie.

In het Nederlandse onderwijssysteem wordt alles naar het midden getrokken. Het is goed voor de zwakkere, maar funest voor goede en excellente leerlingen. Dat blijkt ook uit de uitkomsten van het Pisa-onderzoek uit 2012, een grootschalig internationaal vergelijkend onderzoek dat om de drie jaar wordt gehouden. Nederland scoort vergeleken met andere landen opvallend goed op begeleiding van achterblijvende leerlingen, maar aanzienlijk minder goed op begeleiding van slimme voorlopers. Het CBO houdt zich bezig met deze laatste groep en heeft verschillende instrumenten voor diagnostiek, begeleiding en scholing ontwikkeld. Eén daarvan is het Vooruitwerklab.

VOORUITWERKLAB

Het Vooruitwerklab is een verrijkingsklas voor hoogbegaafde leerlingen van de basisschool (midden- en bovenbouw) en het voortgezet onderwijs (onderbouw). In de verrijkingsklas leren hoogbegaafden om hun eigen manier van werken en denken te observeren, te benoemen en toe te passen, en dat met uitdagende samenwerkingsopdrachten. Veel van het reguliere lesmateriaal is niet geschikt voor hoogbegaafden, omdat zij dat te vaak in een oogopslag overzien. Je leert immers pas als je moeite moet doen. Bijvoorbeeld door de leer- en denkstrategie aan te passen, als dingen niet in een keer goed gaan.

Activiteiten in het Vooruitwerklab

In 2014

- Werd het eerste 'CBO Vooruitwerklab op locatie' opgericht door IJssel-Berkel te Zutphen. IJssel-Berkel is een samenwerkingsverband Passend Onderwijs van 26 schoolbesturen, met 108 scholen voor primair (speciaal) onderwijs.
- Verscheen Het Grote Vooruitwerklabboek deel 2, met nieuw lesmateriaal.
- Startte het tweede traject voor 'CBO Voortuitwerklab op locatie' met onderwijsgroep PRIMOVpr te Voorne-Putten (en regio). Onderwijsgroep PRIMOVpr is een stichting voor openbaar primair onderwijs, waarin 24 scholen in de regio zijn aangesloten.

In 2015

- Verschijnt bij uitgeverij van Gorcum het boek Verrijking in de klas, met de theoretische achtergrond en opzet van de Vooruitwerklabmethode. Doelgroep zijn docenten po en vo en studenten aan de Pabo en lerarenopleidingen.
- Wordt een training ontwikkeld over de begeleidingsmethode bij het Vooruitwerklab voor het Community Learning Centre (CLC) in Arnhem. De training is bedoeld voor docenten van de Pabo en het iXperium (HAN).

TWEE ONDERDELEN

Het concept van het Vooruitwerklab is ontwikkeld door het CBO en bestaat uit twee onderdelen:

- Lesmateriaal, dat is gebaseerd op bekende theorieën over leren en zelfreflectie. Deelnemers leren hun eigen denkstrategieën herkennen en, indien nodig, aanpassen.
- Spiegelende begeleiding. Deelnemers krijgen feedback over hun manier van denken en (samen)werken. Het gaat hierbij om het proces en niet, zoals in het reguliere onderwijs, om het eindresultaat in de vorm van een product of cijfer.

LANGS OP LOCATIE

Sinds 2014 bestaat het 'CBO Vooruitwerklab op locatie'. De begeleidingsmethode en het lesmateriaal van het Vooruitwerklab worden gebruikt voor samenwerkingsverbanden of stichtingen die een gedegen verrijkingbeleid voor de (hoog)begaafde leerlingen willen opzetten. De begeleiders van dit verrijkingstraject worden opgeleid door het CBO via een ECHA-cursus. Meer informatie over deze cursus is te lezen op pagina 5.

Meer informatie: Liesbet Gommans | l.gommans@its.ru.nl
Els Schrover | e.schrover@its.ru.nl

Tweetalig gekleuter

Op basisschool De Lanteerne in Nijmegen volgen leerlingen van groep 1 en 2 tweetalig onderwijs. Pionierswerk, gestart in september 2014. Hedi Kwakkel is een van de leerkrachten: “Ik geloof 100 procent in tweetalig onderwijs, en hoop dat ons werk bijdraagt aan de vorming van een nieuwe wet op dit gebied.”

Als ik de unit voor tweetalig onderwijs betreed, val ik binnen in het blokkur zelfstandig werken. Dat betekent: 45 kinderen uit groep 1 en 2 die zich uitleven. In een hoek spelen twee meisjes met blokken, verderop zie ik twee jongetjes met maïs in de weer. Er wordt geknutseld en in een zandbak gespeeld. Ik hoor Nederlands gebrabbel en Nederlands geschreeuw. Gebruikelijke kleuterperikelen dus, met bijpassend kleuterlawaaï. Het enige afwijkende is de leerkracht, die de kinderen onophoudelijk in het Engels aanspreekt. Met Amerikaans accent, opgedaan tijdens een studiejaar in Californië.

EINDELOOS INPRENTEN

Tweetalig onderwijs betekent op De Lanteerne dat leerkrachten 50 procent van de week Engels praten en 50 procent van de week Nederlands. Voor kinderen betekent het iets anders. Op de Engelse onderwijsdagen luisteren ze vooral, terugpraten gaat nog voornamelijk in het Nederlands. Daar is bewust voor gekozen. Hedi Kwakkel legt uit waarom: “De eerste twee jaar doen we vooral aan woordinprenting. Het idee is dan dat hun Engelse woordenschat in groep 3 groot genoeg is om te kunnen starten met lezen.” Maar ook pedagogische redenen liggen aan deze keuze ten grondslag. Kwakkel: “Je kunt heel streng zijn en zeggen je MOET Engels terugpraten, maar dat werkt niet. Omdat de kinderen dan steeds denken: ‘Hé, juf begrijpt me niet!’ Zo bouw je al heel snel een muurtje om je heen.”

CHUNKS

Een belangrijk onderdeel van de inprenting zijn chunks: vaak terugkerende zinnen die gekoppeld zijn aan routinehandelingen. Kwakkel: “‘Get your backpack’ is zo’n voorbeeld. Of de zin ‘Put your hands in the air’ als het werkmoment voorbij is. Ook de kinderen hebben zo hun eigen setje chunks, waarmee we ze langzaam leren wennen aan het Engels.” Dit wordt direct gedemonstreerd door een jongetje dat moet plassen. Kwakkel: “So, you need to pee? Then ask me.” Waarop het jongetje in perfect Engels antwoordt: “Can I go to the toilet?” De juf knikt lachend. En het jongetje stuift weg. Kwakkel: “Herhaling en nog eens herhaling. Zo leren we kinderen de basis. Grammatica en woordjesrijen zul je bij ons niet tegenkomen.”

*‘Because Pip is blue en die ander is red’,
zegt een kleine Louis van Gaal*

A SNOWY DAY

Na het werkmoment gaan de kinderen in een kring zitten. Kwakkel leest voor uit *Pip and Posy. The snowy day*. Want het sneeuwt vandaag. Af en toe stelt ze vragen, die de kinderen nu wel in het Engels moeten beantwoorden. “Tell me: who’s Pip?” “This one”, zegt een jongetje uit groep 1. “And why is that?” “Because Pip is blue en die andere is red.” Louis van Gaal had het niet beter kunnen verwoorden. Op de laatste bladzijde van het boek is een kamer vol spullen afgebeeld. Een voor een gaat Kwakkel de voorwerpen af. Scarf, boots, jumper en een backpack. De kinderen lepelen de woorden zonder enige moeite op. Dan wordt er nog afgesloten met een Engels liedje: *Hickory dickory dock*. Ik moet me inhouden om niet mee te doen.

VAN GROND AF OPGEBOUWD

Kwakkel doorliep de academische Pabo in Nijmegen. Geen voorwaarde om tweetalig onderwijs te mogen geven. “Maar het helpt wel”, zegt Kwakkel. “Het curriculum van onze unit heb ik samen met twee collega’s van de grond af opgebouwd. Voorbeelden hebben we niet. En dat vraagt nogal wat van een leerkracht. We werken wel met dezelfde kerndoelen die gelden voor het regulier onderwijs. De kinderen in de tweetalige unit moeten aan het eind van groep 8 hetzelfde kunnen en weten als ieder ander kind, maar dan wel in twee talen.”

SPANNEND

Afgelopen april zijn de leerlingen voor het eerst getest. De vraag is nu: wat is de invloed op andere vakken en wat is het uitstroomniveau Engels in groep 8? Tweetalige kinderen doen het

*Geen saaie woordjesrijen, maar
chunks, daarmee leren kinderen de
basis van het Engels*

vaak goed op school, maar dat hoeft geen direct gevolg te zijn van hun tweetaligheid. Ook afkomst en aanleg spelen een rol. De leerlingpopulatie op De Lanteerne is een dwarsdoorsnede van de Nederlandse samenleving. Het belang van het flankerende onderzoek door het ITS (zie hieronder) is volgens Kwakkel daarom groot: “De wet waarin moet komen te staan dat het geven van 50 procent van je onderwijs in een andere taal mag, valt of staat met de uitkomsten hiervan.” En als uit het ITS-onderzoek blijkt dat het Nederlands of rekenniveau achterblijft in vergelijking met kinderen in regulier Nederlandstalig onderwijs, komt de wet er dus niet. En zullen ze op De Lanteerne moeten stoppen met tweetalig lesgeven. “Maar dat gebeurt niet. Ik heb het volste vertrouwen in een positieve uitkomst”, zegt Kwakkel zelfverzekerd. “Ik zie met eigen ogen hoe goed het gaat. Wie gunt zijn kind niet de volledige beheersing van een tweede taal? Dat is een vaardigheid die de rest van hun leven kan bepalen.”

Auteur: Jan Hermsen

Pilot Tweetalig Primair Onderwijs

In 2014 is de pilot Tweetalig Primair Onderwijs (tpo) gestart. Twaalf basisscholen geven vanaf groep 1 tot de helft van de tijd onderwijs in het Engels. Het ITS volgt de kinderen vijf jaar lang.

Op de meeste basisscholen in Nederland krijgen leerlingen Engels in de bovenbouw: vaak één uur per week. Eén op de zeven basisscholen start hiermee echter al in de onderbouw, meestal in groep 1. In dit zogenaamde vroeg vreemdetalenonderwijs (vvto) komen leerlingen spelenderwijs in contact met een tweede taal, meestal Engels. De ervaringen van leerkrachten, leerlingen en ouders met dit vvto zijn goed. In verschillende scholen ontstond de behoefte kinderen nog beter voor te bereiden op een wereld die steeds internationaler wordt. Dit leidde tot de pilot met tweetalig onderwijs.

Scholen in de pilot geven les in de vorm van ‘immersieonderwijs’, waarbij een deel van de vakken in het Engels wordt gegeven. Soms spreekt de groepsleerkracht een deel van de dag of in specifieke situaties en bij bepaalde vakken Engels, soms is er een ‘specialist teacher’ die Engels spreekt met de kinderen.

Om de invoering en opbrengsten van deze in Nederland nieuwe vorm van onderwijs te kunnen evalueren, is flankerend onderzoek opgezet. In opdracht van het ministerie van OCW voert het ITS dit onderzoek uit, samen met collega’s van de universiteiten van Nijmegen, Utrecht en Maastricht.

Het onderzoek loopt vijf jaar: de leerlingen die dit schooljaar in groep 1 met tpo zijn gestart, worden tot en met groep 5 gevolgd. Centraal staan de effecten van tpo op de Nederlandse en Engelse taalvaardigheid en rekenen. Verder wordt nagegaan wat noodzakelijke competenties zijn voor tpo-leerkrachten en hoe tpo het beste binnen de school ingericht kan worden. Een belangrijk gedeelte van het onderzoek is gericht op het vaststellen van de samenhang tussen deze verschillende factoren: hoe sterk zijn kenmerken van leerlingen, ouders, leerkrachten en scholen aan elkaar gerelateerd? In het onderzoek worden de resultaten van de leerlingen in tpo-classes steeds vergeleken met die van leerlingen in vvto-classes en ‘reguliere’ classes, zonder Engels.

In het vroege voorjaar van 2015 zijn de eerste gegevens onder de groep 1-leerlingen verzameld. In groep 1 zijn ‘plaatjestesten’ afgenomen: kleuters mogen steeds een plaatje aanwijzen bij een Engels woord. In de volgende jaren worden deze testjes steeds verder uitgebreid om ook andere facetten van het leren van een vreemde taal te kunnen meten.

Meer informatie: Bianca Leest | b.leest@its.ru.nl

Een kast vol stellingen: promoveren op het ITS

Nijmegen, 1968: "Het schrijven van een dissertatie naast een volledige dagtaak is dysfunctioneel voor het gezin en de gezondheid van de auteur." Stelling VII bij J.A. van Kemenade. De katholieken en hun onderwijs. Een sociologisch onderzoek naar de betekenis van katholiek onderwijs onder ouders en docenten.

In vijf stapels, één per decennium, liggen ze op mijn bureau, drieëntwintig proefschriften van ITS'ers. Uit andere bronnen is bekend dat het werkelijke aantal hoger ligt, maar helaas is niet van alle dissertaties een exemplaar in de directiekast bewaard gebleven. Anders had ik vast meer fraaie en soms ook nog actuele stellingen gelezen. De stelling hierboven trof ik aan op het inlegvel van de eerste ITS-dissertatie.

Enkele cijfers illustreren dat promoveren vooral in de eerste vijftien jaar van het instituut nogal bijzonder was. Het ITS bestond in 1965 uit zes medewerkers, van wie er geen enkele was gepromoveerd. Vijf jaar later is er sprake van dertig medewerkers met één doctor. In 1980 is het aantal gepromoveerden opgelopen tot vijf op 152 medewerkers (3%). Erg hard schoot het dus niet op in de jaren zeventig. Sinds 2000 is een kwart van de ITS'ers gepromoveerd. In deze bijdrage beperk ik me echter tot die eerste periode van het ITS. Toen promoveren, ook in de universitaire vakgroepen, nog geen usance was.

KATHOLIEK ONDERWIJS

De eerste dissertatie is van de eerste directeur, Jos van Kemenade: *Katholieken en hun onderwijs*. Twee delen, want 280 tabellen waren verzameld in een apart deel, gestencild op A4-formaat en voorzien van een kaft in de kleuren die het ITS vele jaren lang voerde: grijs en dieprood. Die tabellen alleen al zijn voer voor historici die de jaren zestig willen bestuderen. Neem tabel 4.4.3.10 waarin de 'persoonlijke identificatie met het katholiek onderwijs naar de opvatting over de zedelijk vormende taak van het onderwijs' wordt beschreven voor vier typen ouders: zij die zich sterk religieus-kerkelijk oriënteerden tot en met ouders die niet over een 'in-group-mentaliteit' beschikten. En tabel B.5.3.13 zou tegenwoordig eens herhaald moeten worden: 'de mate waarin docenten persoonlijke gesprekken hebben met leerlingen naar schooltype'.

De tekst van deel 1 is vol van onderwijssociologie, maar bevat ook een schets van toekomstige ontwikkelingen in het katholiek

onderwijs. En een opmerkelijke naam in het voorwoord: drs. A.J.A. Felling, die uitvoerig wordt bedankt voor zijn bijdrage. Bert Felling was toen één van de jongste medewerkers op het Sociologisch Instituut, vervolgens (na een promotie uiteraard) tientallen jaren actief als hoogleraar en sinds zijn pensioen al weer tien jaar werkzaam voor het ITS.

GROTE THEMA'S

De dissertaties uit de jaren zeventig openen in mijn kast met een fraaie leren kaft op A4-formaat: *Beroepskeuze en werkgelegenheid*.

Jan van Westerlaak: promovendus in de jaren zeventig en directeur van 1973-1981

Het is een dubbelpromotie in 1973 van Frans Carpay en Jan van Westerlaak, die Van Kemenade opvolgde als directeur. Uit één van hun stellingen leid ik af dat sommige debatten over de aansluiting onderwijs-arbeidsmarkt van alle tijden zijn: *"Het is wenselijk dat het participatieonderwijs voor werkende jongeren vanuit het onderwijs en niet vanuit het bedrijfsleven wordt georganiseerd"*

Maar zeker niet alle maatschappelijke ontwikkelingen werden goed voorzien, zoals uit de volgende stelling (waarvan de boodschap wel overeind blijft) blijkt:

"Wanneer alle wetenschappelijke onderzoekers zouden verslaan welke verkeerde sporen zij in hun onderzoekingen gevolgd hadden, zouden de gevolgen voor de papiervoorraad in de wereld niet te overzien zijn"

Geheel andere thematiek sneed Marian Hutjes aan in 1974. Opnieuw een proefschrift in twee kloeke delen: *Katholieken over geboorteregeling en seksualiteit*. Dit onderzoek kwam voort uit een initiatief dat al in 1966 was genomen en op verzoek van de Nederlandse Kerkprovincie was uitgevoerd. Centrale vraag: hoe dachten katholieken over seksualiteit en hoe keken zij aan tegen geboorteregeling? Boeiende onderwerpen, zeker in die jaren. Hutjes zocht het met tal van vernieuwende schaaltechnieken gedetailleerd uit. Dubbelpromoveren kwam wel vaker voor: in 1976 schreven Ben Hövels en Peter Nas hun *Ondernemingsraden en medezeggenschap*. 553 pagina's over een terugkerend onderwerp in de ITS-geschiedenis. Zij constateerden ondermeer (let op de spelling):

"Een ondernemingsraad funktioneert nauwelijks als instituut voor medezeggenschap van werknemers, indien in de betrokken onderneming geen andere structuren aanwezig zijn waardoor (groepen) werknemers tenminste de mogelijkheid hebben om over problemen te discussiëren"

IS HET NU VEEL ANDERS?

En een andere stelling doet qua verwoording misschien geda-teerd aan, maar zou de feitelijke situatie veertig jaar later op een doordeweekse ouderavond veel anders zijn?

"De zich progressief noemende ouders van schoolgaande kinderen uit bevoorrechte sociale milieus dienen discussies tijdens ouderavonden minder te monopoliseren"

Nog één andere ITS-dissertatie uit de jaren zeventig bevat mijn boekenkast: *Het spraakmakende bestuur*. Arno Korsten, de latere hoogleraar bestuurskunde, promoveerde op een studie naar

'effecten van participatie in relatie tot democratiemodellen en sociale ongelijkheid'. Met meer dan 600 pagina's minstens twee keer zo dik als de doorsnee dissertatie tegenwoordig. Weinig ITS'ers promoveerden in de jaren zeventig, maar als ze het deden dan schreven ze heel wat af. Ook Korsten zet aan tot denken over de vraag 'En zou dat nu zo anders zijn?':

"De 'wet van Parenti', die inhoudt dat hoger opgeleiden hun eisen meer gehonoreerd zien, is ook op het voorgenomen ruimtelijke orderingsbeleid ten aanzien van Midden-Gelderland van toepassing"

STELLINGEN VOL AMBITIE

Meer dan eens werd er in de stellingen verwezen naar het ITS. Korsten bijvoorbeeld wees eind jaren zeventig op het belang van internationalisering voor het ITS:

"Het ITS dient zich, mede ter wille van de ontplooiing van zijn medewerkers, in toenemende mate te richten op onderzoeksactiviteiten buiten Nederland en/of samen te werken met buitenlandse instituten"

Die internationalisering kwam er, maar bleef niet lang, al zijn er altijd ITS'ers die (vaak in eigen tijd) over de grens publiceren. De financiering van internationale projecten leverde echter regelmatig problemen op, en belangrijker: de meeste opdrachtgevers vroegen niet om internationale vergelijkingen of waren aan bureaus uit eigen land gebonden.

Stelling XI uit het eerste ITS-proefschrift toonde een andere grote ambitie:

"Elke sociale faculteit dient over een instituut voor toegepast menswetenschappelijk onderzoek te beschikken, zoals elke medische faculteit ondenkbaar is zonder academisch ziekenhuis"

Het zou er, althans eind jaren zestig in Nijmegen, niet van komen, maar dat is een ander verhaal uit de vroege geschiedenis van het ITS. Tenslotte en wellicht ter geruststelling: niet alle stellingen bleken even waar. Zo is het met de gezinnen, en de gezondheid van ITS'ers die er in de jaren zestig/zeventig in slaagden om hun werk te combineren met het schrijven van een dissertatie gemiddeld genomen (we blijven onderzoekers) gelukkig goed afgelopen.

Auteur: Jeroen Winkels

Schooladvies: angst voor wisselstoring

De Cito-toets is dit jaar verdwenen en vervangen door een centrale eindtoets, waarvan de uitslag geen rol meer speelt bij het advies voor het voortgezet onderwijs. Voor basisscholen is dat even wennen. Het ITS maakte een handreiking met tips om sein- en wisselstoringen te voorkomen.

Tot het schooljaar 2014-2015 bogen leerlingen van groep 8 zich in februari over de Cito-Eindtoets. De uitslag daarvan was ruim vóór de aanmelding bij het voortgezet onderwijs bekend en speelde een belangrijke rol bij het schooladvies. Deelname was niet verplicht. Nu moeten alle basisscholen een eindtoets afnemen. Dat gebeurt eind april. Wanneer de uitslag binnenkomt, midden mei, moet de leerling al ingeschreven zijn in het voortgezet onderwijs. Het basisschooladvies is leidend en het voortgezet onderwijs mag het sein niet op rood zetten. In het voortgezet onderwijs zijn er zorgen over 'foute wissels'. Ook basisscholen raken met het verdwijnen van de vroege eindtoets een deel van hun houvast kwijt. Ze hebben behoefte aan een handreiking. Het ITS heeft deze op verzoek van de PO-Raad gemaakt.

LEERLINGVOLGSYSTEEM VERPLICHT

Gebruik de ontwikkeling in vaardigheidsscores als onderbouwing van het schooladvies. Dat is één van de belangrijkste adviezen in de handreiking. Die onderbouwing kunnen scholen halen uit het leerling- en onderwijsvolgsysteem, dat scholen sinds dit jaar verplicht moeten gebruiken. De meeste scholen (95%) gebruiken zo'n systeem al. Meestal is dat het Cito-LVS. Uit onderzoek blijkt dat de resultaten van leerlingen in groep 7 en 8 bij de LVS-toetsen een goede voorspelling geven van hun schoolloopbaan in het voortgezet onderwijs. Dat geldt vooral voor de resultaten bij rekenen/wiskunde en begrijpend lezen. Met de LVS-toetsen kan de ontwikkeling in vaardigheid in beeld worden gebracht: een meerwaarde ten opzichte van de momentopname van een eindtoets. In verschillende regio's wordt al met plaatsingswijzers gewerkt, die op basis van de LVS-toetsen een indicatie geven van het best passende schooltype. Wil de school een ander advies geven dan uit die toetsen rolt, dan vraagt dat om extra argumenten, bijvoorbeeld over werkhouding, motivatie en sociaal-emotionele ontwikkeling.

OOG VOOR DE PROCEDURE

Het vastleggen van een procedure en tijdspad voor het adviestraject is ook belangrijk. Begin als school op tijd met nadenken over het advies. Betrek de ouders daar in een vroeg stadium bij, liefst al in groep 7. Dit voorkomt dat een tegenvallend advies als don-

derslag bij heldere hemel komt. Wat wordt van wie verwacht en wanneer? Wat moet gebeuren als ouders het niet eens zijn met het advies? Wat gebeurt er als het resultaat van de eindtoets hoger uitvalt dan verwacht en het advies moet worden heroverwogen? Het is goed om dat allemaal vast te leggen.

AFSPRAKEN MET VOORTGEZET ONDERWIJS

Het voortgezet onderwijs wil vaak een enkelvoudig advies, voor één bepaald schooltype. Voor sommige leerlingen is een meer-
voudig advies (bijvoorbeeld havo/vwo) passender. Maak hierover duidelijke afspraken met scholen. Ook is het belangrijk dat leerkrachten in het basisonderwijs weten wat het voortgezet onderwijs te bieden heeft en van leerlingen verwacht. Het voortgezet onderwijs geeft een terugkoppeling aan de basisscholen over de ontwikkeling van de leerlingen. Gebruik deze informatie als school om de kwaliteit van de gegeven schooladviezen te evalueren. Deze en andere tips dragen bij aan de kwaliteit van het schooladvies. En beperken daarmee de kans op wisselstoringen en vertragingen.

De volledige handreiking is te vinden op www.nieuweweregelgevingovergangpo-vo.nl.

Opdrachtgever: PO-Raad
Meer informatie: Ed Smeets | e.smeets@its.ru.nl

CBO daagt leergierige jongeren uit

Tijdens Radboud Challenges ontmoeten slimmeriken uit de onderbouw van het voorgezet onderwijs elkaar. Gedurende een of meerdere dagen worden hun hersenen geprikkeld en worden ze sociaal uitgedaagd. 7 en 8 maart vond de eerste Weekend Challenge plaats, georganiseerd door het Centrum voor Begaafdheidsonderzoek (CBO). Dertien jongeren kwamen bij elkaar op de campus van de Nijmeegse Radboud Universiteit.

Radboud Challenges duren één dag (Saturday Challenge), een weekend (Weekend Challenge) of een week (Summer Challenge). Jongeren worden dan op de Radboud Campus onderwezen door docenten van de Radboud Universiteit. Tijdens de Weekend Challenge volgden de jongeren een tweedaagse cursus Quantumfysica van hoogleraar experimentele natuurkunde Sybrand de Jong en promovendus Thomas Bronzwaer. 's Avonds na de cursus werden zij uitgedaagd met een aantal creatieve opdrachten. Zo moest bijvoorbeeld de helft van de groep een beroep of een historische gebeurtenis uitbeelden, en de andere helft raden wat er uitgebeeld werd. Aan het eind van de avond wachtte als beloning een gezellig kampvuur.

PITTIGE LESSEN

De cursussen worden gegeven op een hoger niveau en in een hoger tempo dan standaard is voor de leeftijd van de deelnemers. Kinderen met een hoge intelligentie kunnen goed abstract redeneren, leggen snel verbanden, hebben vaak een goed geheugen en kunnen makkelijk problemen herkennen en oplossen. Als zij dezelfde leerstof in hetzelfde tempo krijgen aangeboden als leeftijdsgenoten, ligt verveling op de loer. En dat kan demotiverend werken. Ze leren dan niet om zich in te spannen en ontwikkelen daardoor niet de studievastigheden die nodig zijn om succesvol te worden in het hoger onderwijs. Tijdens de Challenges worden de kinderen geconfronteerd met leerstof die ze niet onmiddellijk begrijpen, leren ze omgaan met het maken van fouten en wordt hun doorzettingsvermogen op de proef gesteld.

“Dit weekend was leuk.
In de zomer wil ik naar
sterrenkunde!”

SOCIALE UITDAGING

Naast de intellectuele uitdaging is er tijdens de Radboud Challenges ook aandacht voor de sociaal-emotionele ontwikkeling van de deelnemers. De creatieve opdrachten in de avond zijn daar een voorbeeld van. Daarmee trainen ze sociale vaardigheden als luisteren, rekening houden met anderen, samenwerken en accepteren dat een ander een beter idee kan hebben. Behalve leerzaam, zijn de opdrachten ontspannend en ze zorgen voor hilarische momenten. Tijdens de avondactiviteiten is er ruimte ingeruimd voor persoonlijk contact tussen de jongeren. Kinderen met een hoge intelligentie hebben interesses die niet altijd

gedeeld worden door leeftijdsgenoten en ze hebben vaak meer volwassen verwachtingen van hun vriendschappen. Voor hun sociaal-emotionele ontwikkeling is het daarom belangrijk dat ze aansluiting vinden bij andere jongeren met dezelfde interesses en manier van denken.

De deelnemers vonden het weekend erg geslaagd. Een van hen vat het kort en bondig samen: “Uitdagend, leuk, leerzaam en heel gezellig.” Andere reacties waren: “Ik zal dit nooit vergeten, dit weekend was erg leuk! Ik hoop dat ik in de zomer naar sterrenkunde kan!” en “Beste kamp ooit.”

De volgende Radboud Challenges:

- Summer Challenge** 2 tot 8 augustus 2015; cursussen astronomie en psychologie
- Saturday Challenge** 10 oktober 2015
- Weekend Challenge** 21-22 november 2015

Meer informatie: Marleen Hilhorst en Stijn Smeets | radboudchallenges@its.ru.nl en www.ru.nl/radboudchallenges

Autochtone achterstandsleerling staat stil

Het ITS heeft een rijke geschiedenis op het gebied van cohortonderzoek binnen het onderwijs. Rode draad de afgelopen decennia zijn de schoolprestaties en -loopbanen van achterstandsleerlingen: kinderen met ouders uit de lagere sociale klasse. Wat blijkt al jaren? Allochtone kinderen uit achterstandsmilieus maken een inhaalslag, maar autochtone leerlingen staan stil. Hoe komt dat, en waar liggen mogelijke oplossingen? Samen met het Kohnstamm Instituut, een vaste partner bij cohortonderzoek, zocht het ITS dit uit.

Sinds de jaren zeventig is op beleidsgebied al van alles geprobeerd om het niveau van achterstandsleerlingen omhoog te krijgen. Vooral in het basisonderwijs is veel gedaan: kleinere klassen, brede scholen, voor- en vroegschoolse educatie, onderwijsassistenten, verlengde schooltijd en samenwerking met welzijnsinstellingen in onderwijsvoorrangsgebieden. Voor allochtone doelgroeperlingen heeft dit beleid positief uitgedaakt. Maar de achterstand van de groep autochtone leerlingen blijft hardnekkig aanwezig, en in sommige gevallen wordt het gat met de 'gemiddelde leerling' zelfs groter, zoals bij taalvaardigheden.

COMPLEXE PROBLEMATIEK

De vraag waarom dit zo is, is niet gemakkelijk te beantwoorden. De problematiek van autochtone achterstandsleerlingen is complex en meerdere factoren spelen een rol: ouders hebben beperkte (taal)vaardigheden, zijn weinig betrokken bij school, hebben lage ambities en er zijn vaak problemen in het gezin, zoals werkloosheid en scheiding.

WOONOMGEVING NIET STIMULEREND

Daarnaast is er de invloed van de woonomgeving. Autochtone doelgroeperlingen wonen vaak op plekken waar veel werkloosheid en taalarmoede heerst. Dat gaat niet alleen op voor achterstandswijken van steden, maar ook voor dorpen in met name de noordelijke provincies en in Zeeland en Limburg. Daar groeien de kinderen op in een dorps-/straatcultuur waarin leren minder belangrijk wordt gevonden, en ook de arbeidsmarkt in de omgeving vraagt niet om een hoge opleiding. Verder speelt mee dat leerkrachten lage verwachtingen van de kinderen hebben, vooral op plattelandsscholen.

- Bied meer buitenschoolse activiteiten aan, waardoor leerlingen zich breder kunnen ontwikkelen.
- Schakel meer en betere professionele hulp in bij gezinsproblemen. Haal bijvoorbeeld een maatschappelijk werker binnen de school bij wie ook ouders makkelijk terecht kunnen.
- Ontwikkel (landelijk) strategieën om ouders meer bij het onderwijs te betrekken.
- Geef scholen meer gewichtsgeld door de opleidingscriteria van ouders op te rekken naar mbo1 en mbo2, of door andere criteria te laten meetellen, zoals het gezinsinkomen.

Dit rijtje laat zien dat de mogelijkheden om de achterstand van autochtone achterstandsleerlingen aan te pakken nog niet zijn uitgeput. Hopelijk laat cohortonderzoek van het ITS in de nabije toekomst eindelijk een verbetering van hun onderwijspositie zien.

Meer informatie: Lia Mulder | l.mulder@its.ru.nl

De obstakels liggen buiten de leerling. Intelligentietesten tonen genoeg potentieel

POTENTIEEL AANBOREN

Alle genoemde obstakels liggen niet in de leerling zelf, maar daarbuiten. Uit intelligentietesten blijkt dat achterstandsleerlingen nog voldoende potentie hebben om betere onderwijsresultaten te halen. Maar hoe boort de school het potentieel aan als er zoveel factoren zijn die tegenwerken? Deelnemende scholen aan het onderzoek kwamen zelf met een aantal mogelijke oplossingen. De meest genoemde op een rij:

- Pak de achterstand tijdig aan (vooral wat betreft de woordenschat) door bijvoorbeeld gratis voorschoolse educatie en verlaging van de leerplicht naar drie jaar.

GESCHIEDENIS MET COHORTEN

Cohortonderzoek op het gebied van onderwijs is bijna zo oud als het instituut jong is. Al in de zestiger jaren werd het 'Van Jaar tot Jaar'-onderzoek uitgevoerd, waarin de school- en beroepsloopbanen van leerlingen van hun 12^e tot hun 35^e jaar werden gevolgd. Daarna volgden LEO, Prima en het nog lopende COOL⁵⁻¹⁸. De bestrijding van onderwijsachterstanden van kansarme kinderen is al die tijd een belangrijk onderdeel van het overheidsbeleid geweest. De ITS-cohortonderzoeken sloten daar naadloos op aan. En hebben door de jaren heen zichtbaar gemaakt of het beleid werkt.

School is veilig, maar niet voor alle homoseksuelen

De ITS Veiligheidsmonitor is een instrument voor het meten van de schoolveiligheid in het primair en voortgezet onderwijs (po en vo). In januari 2015 werden de landelijke cijfers over 2014 gepresenteerd aan de Tweede Kamer. De school blijkt een veilige plek te zijn, maar dat geldt niet voor alle homoseksuele jongeren en docenten.

De meeste leerlingen en het overgrote deel van het personeel voelen zich veilig op school. In het p(s)o geldt dit voor 97 procent van de leerlingen en 94 procent van het personeel. In het v(s)o voelt 94 procent van de leerlingen en 89 procent van het personeel zich veilig. Toch komen bepaalde vormen van sociaal geweld regelmatig voor. Dat geldt met name voor verbaal geweld tegen leerlingen en personeel, en in mindere mate ook voor sociaal en materieel geweld. Bijna negen op de tien leerlingen in primair en voortgezet onderwijs geven aan nooit gepest te worden. Daar staat tegenover dat 4 procent (po) en 7 procent (vo) wekelijks of dagelijks slachtoffer is van pestgedrag. Hoewel dit niet al te hoge percentages lijken, gaat het absoluut toch om veel leerlingen. Leidinggevendenden hebben in toenemende mate aandacht voor sociale veiligheid en preventie van sociaal ongewenst gedrag. Dit blijkt bijvoorbeeld uit incidentenregistratie, maatregelen ter bevordering van de veiligheid en procedures voor samenwerking met externe instellingen. Ook worden de thema's sociale veiligheid en pesten in de les behandeld en hebben leiding en personeel hierover regelmatig overleg. Bijna alle scholen hebben een pestprotocol.

AANDACHT VOOR SEKSUELE TOLERANTIE

Uit de monitor blijkt dat lesbische, homoseksuele, biseksuele en transgender (LHBT) leerlingen en personeelsleden zich minder veilig voelen op school dan heteroseksuele. Tolerantie ten opzichte van seksuele diversiteit is niet vanzelfsprekend bij leerlingen. Een homoseksuele docent of medeleerling wordt zeker niet door iedereen geaccepteerd. Jongens hebben vaker dan meisjes moeite met homoseksualiteit, zeker wanneer de homoseksuele persoon zelf een jongen is. Daarnaast is 'uit de kast komen' geen vanzelfsprekendheid in het voortgezet onderwijs. Uit de monitor blijkt dat LHBT-leerlingen vaker gepest worden en geweld ervaren dan heteroseksuele leerlingen, respectievelijk 25 procent versus 10. Bij het personeel zijn er ook verschillen, maar deze zijn beduidend kleiner. Alleen bij seksueel geweld en pesten zien we dat LHB-personeel zich wat vaker onveilig voelt dan het heteroseksueel personeel.

'Uit de kast komen' is geen vanzelfsprekendheid op middelbare scholen

DE MONITOR EN DE MEDIA

Bij de Veiligheidsmonitor 2014 hoort een eindrapport. Op 15 januari 2015 heeft staatssecretaris Sander Dekker het rapport en de kamerbrief aangeboden aan de Tweede Kamer. Daar waar de kamerbrief de belangrijkste resultaten uit het ITS-rapport over de sociale veiligheid presenteert, ging het in de media vooral over de cijfers over radicalisering. Dit is ongetwijfeld ingegeven door de recente gebeurtenissen omtrent jihadisme: Syrië-gangers, IS en de aanslag op Charlie Hebdo in Parijs, die een week eerder plaatsvonden. Dekker maakt zich daarover in de verschillende media zorgen, zoals naar voren komt in artikelen in Trouw, De Telegraaf en een gesprek op BNR Radio. Dekker zegt in dit interview het volgende: "In 4 procent van de scholen (in het voortgezet onderwijs, red.) is sprake van radicaliserende leerlingen, met gemiddeld 0,1 incident per vo-school. Dit lijkt weinig, maar kleine groepen mensen kunnen voor grote onveiligheid zorgen. Ik neem dit signaal dus heel serieus." Dekker roept scholen en leraren op om bij signalen van radicalisering meteen aan de slag te gaan. Actieve ondersteuning kunnen scholen krijgen van bijvoorbeeld de Inspectie, van speciaal getrainde vertrouwensinspecteurs. Over pesten, een van de centrale onderwerpen uit de monitor, zegt Dekker: "De resultaten geven aan dat het kabinet onverkort door moet gaan met zijn beleid om pesten op scholen tegen te gaan."

Ook Rutgers WPF en de PO- en VO-Raad gebruiken de Veiligheidsmonitor

GEDEGEN REPUTATIE

Het ministerie van OCW gebruikt de resultaten van de tweejaarlijkse Veiligheidsmonitor sinds de eerste meting in 2006 voor monitoring van het beleid op het gebied van de sociale veiligheid in scholen. Naast het ministerie zijn er diverse andere instanties die de resultaten van de Veiligheidsmonitor gebruiken voor hun beleid, zoals de PO-Raad, de VO-Raad, Rutgers WPF en Stichting School en Veiligheid. Op deze wijze heeft de ITS Veiligheidsmonitor de afgelopen jaren de reputatie verdiend van een degelijk instrument waarmee het (landelijk) sociaal veiligheidsbeleid in po- en vo-scholen kan worden vastgesteld en verbeterd.

Opdrachtgever: Ministerie van OCW

Meer informatie: Rob Sijbers | www.veiligvo.nl en info@itsvemo.nl

Wat is de ITS Veiligheidsmonitor?

De ITS Veiligheidsmonitor is in 2005 door het ITS in opdracht van het ministerie van OCW ontwikkeld. Met dit instrument bevragen wij elk jaar leerlingen, personeel en leidinggevendenden over geweld en pesten in en rondom de school. Sinds 2006 brengen wij voor het ministerie van OCW elke twee jaar landelijk de schoolveiligheid in het voortgezet onderwijs in kaart. Sinds 2010 doen we dat ook voor het primair onderwijs. Doel van de Veiligheidsmonitor is om landelijk en per school veiligheidsinformatie te verzamelen en het veiligheidsbeleid te helpen ontwikkelen en waar nodig aan te scherpen. Door herhaald te meten met hetzelfde instrument kunnen we eenduidig zicht geven op ontwikkelingen van de sociale veiligheid in Nederlandse scholen in het primair en voortgezet onderwijs.

RAPPORT VOOR ELKE SCHOOL

Per meting presenteren wij de landelijke resultaten inclusief ontwikkelingen ten opzichte van eerdere jaren in een rapportage voor het ministerie. Elke deelnemende school krijgt feedback over de eigen situatie. De resultaten van de school worden vergeleken met de landelijke gegevens. Bij herhaalde deelname aan de monitor worden de eigen resultaten uit voorgaande meetjaren meegenomen in het rapport. Deze informatie helpt de school bij het opstellen en evalueren van het eigen veiligheidsbeleid. Tevens kan een school zelf verbeterpunten voor de komende jaren vaststellen. Scholen kunnen zich elk jaar aanmelden, en zelf bepalen hoe vaak ze de meting willen herhalen. In de tweejaarlijkse meting voor het ministerie is de Veiligheidsmonitor voor de scholen gratis. Geïnteresseerde scholen vinden meer informatie op www.veiligvo.nl.

Zorg

Zorgen om imago

De zorg heeft een vrouwelijk en blank imago. Terecht, want de meeste zorgwerknemers (82%) zijn vrouwen van autochtone afkomst. Veel zorginstellingen worstelen met de vraag hoe ze nu en in de toekomst voldoende gekwalificeerd personeel overhouden. Het huidige beleid richt zich op de meerderheidsgroep, maar er liggen nog twee vijvers waarin veel te vissen valt. Want hoe maak je mannen en allochtone vrouwen enthousiast voor een verzorgend beroep? Het ITS praatte met zorgmedewerkers (exclusief artsen) binnen verschillende zorginstellingen over hun loopbaanpad en vroeg naar tips voor een diverser medewerkersbestand.

Bij de keuze voor een zorgberoep bestaat er een tweedeling tussen sectoren. Mannen en allochtone vrouwen kiezen vaak op jonge leeftijd voor een baan in het ziekenhuis en de opleiding die daaraan vooraf gaat. Binnen andere zorgsectoren, zoals de gehandicaptenzorg en thuiszorg, wordt de keuze vaak pas in een later stadium gemaakt. Mannen kiezen binnen de zorg vaak voor organisatorische en technische beroepen, zoals laborant of afdelingshoofd. Dat komt mede doordat zij waarde hechten aan eigen handelingsruimte binnen hun werk. Ook vinden mannen acute of problematische situaties aantrekkelijk. Vrouwen kiezen liever voor de traditionele beroepen, zoals verpleegster en verzorger. Dit komt door de verzorgende taken en persoonlijke contacten die ze daarin hebben, zowel met cliënten als met collega's. Voor alle doelgroepen geldt dat het werken met mensen veel voldoening geeft, met name als vorderingen in de situatie van de cliënt zichtbaar zijn, hoe klein ook.

DOORSTROOM IN DE ZORG

Vrouwen werken langer en vaker bij dezelfde werkgever, maar blijven daarbij niet altijd op een plek. Binnen de organisatie wisselen ze wel van afdeling en functieniveau. Mannen veranderen vaker van organisatie en zorgsector, maar ook van taken, iets dat vrouwen minder doen. Vooral de stap van verplegende naar leidinggevende functie wordt nogal eens gemaakt. Het technisch-organisatorische takenpakket dat mannen aanspreekt, zal hier een rol bij spelen. In de groep allochtone medewerkers is er relatief weinig doorstroom naar leidinggevende functies. Dit komt enerzijds doordat zij vaak pas later in de zorg terecht zijn gekomen, en dus ervaring missen. Maar ook de taalachterstand is een oorzaak. Voor leidinggevende zorgfuncties is goede beheersing van Nederlandse taal een vereiste. Bijvoorbeeld voor het zelfstandig opstellen van een behandel- of ondersteuningsplan of het schrijven van een rapportage.

Jongens in groep 8 voelen zich al niet aangetrokken tot een zorgberoep

ROEP OM MEER DIVERSITEIT

Gevraagd naar de personeelsopbouw geven alle deelnemers aan het onderzoek aan dat meer mannen en meer culturele diversiteit erg welkom zijn in de zorg. Voor de sfeer en evenwicht in teams, maar ook een betere verdeling van het takenpakket binnen het team wordt genoemd als meerwaarde. Allochtone zorgmedewerkers zijn daarnaast erg gewenst, omdat vergrijzing onder niet-westerse bevolkingsgroepen toeneemt de komende jaren.

GEEN VERVOLG OP BEWUSTWORDING

Toch stikt het bij veel organisaties na de bewustwordingsfase. De stap naar actie wordt niet of onvoldoende gezet. Zorgmedewerkers kwamen zelf met tips, zoals voeren van media-campagnes. Begin jaren negentig werden meisjes warm gemaakt voor exacte opleidingen met de slogan 'Een slimme meid is op haar toekomst voorbereid'. Waarom geen soortgelijke campagne gericht op meer mannen in de zorg, of meer allochtonen? Het idee van een blank en vrouwelijk beroep bestaat op al jonge leeftijd. De keuze voor een beroep wordt gemaakt op school, en het zaadje wordt soms al vroeg gepland. Jongens in groep 8 voelen zich vaak al niet aangesproken tot een baan in de zorg, hetzelfde geldt voor allochtone meisjes. Ze kiezen liever voor een technische of administratieve opleiding. Dus begin vroeg met het bijstellen van het heersende imago, dat levert verderop in het traject waarschijnlijk veel (nieuwe zorgmedewerkers) op.

Opdrachtgever: Abvakabo FNV

Meer informatie: Ferdi van Wersch | f.vanwersch@its.ru.nl

Kwart eeuw eigen regie met pgb

Het pgb bestaat 25 jaar. De regeling is in het leven geroepen om de bewuste burger de regie te geven over eigen zorg en leven. Clarie Ramakers is ITS-zorgonderzoeker en expert op pgb-gebied. Haar verhaal over een kwart eeuw persoonsgebonden budget.

Onlangs was ik door de Raad van de Volksgezondheid en Samenleving (RV&S) uitgenodigd voor een expertmeeting over de betekenis van het persoonsgebonden budget (pgb) voor de eigen regie en maatschappelijke participatie en integratie van mensen met een verstandelijke beperking. Een paar maanden daarvoor vierde Fokus - een landelijke organisatie die mensen met een lichamelijke handicap de mogelijkheid biedt om zelfstandig te leven - haar 40-jarig bestaan met een congres over eigen regie.

FOKUS-BUURT

Zelf woon ik in een buurt waar Fokus meerdere woningen heeft waarin zij op afroep en aanwijzing 24 uur per dag diensten aanbiedt aan (jong)volwassenen met een ernstige lichamelijke beperking. Het gaat daarbij om assistentie bij algemene dagelijkse levensverrichtingen (ADL). Mijn linker- en rechterbuurman wonen beiden in zo'n Fokus-woning. Mijn nieuwe overburen, jong en net getrouwd, ook. Bijna allemaal hebben ze naast de ADL-hulp vanuit Fokus een pgb waarmee ze voorzien in hun andere levensbehoeften, vooral ingezet voor begeleiding bij activiteiten buiten de deur, zoals de tuin bijhouden, het uitlaten van de (hulp)hond, schoonmaken van de woning en samen boodschappen doen of koken. Eigen regie staat bij Fokus hoog in het vaandel.

TIJD VOOR BEZINNING

Het kunnen voeren van de eigen regie door deze veelal mondige mensen met een zware fysieke handicap, daar twijfelt men niet aan. Immers, zij hebben geen cognitieve of mentale beperkingen en kunnen goed aangeven wat ze willen en hoe ze dat willen. Maar hoe anders is dit bij mensen met een verstandelijke beperking? Is daar ook sprake van eigen regie? De RV&S vroeg het ITS een aantal casussen te onderzoeken om advies over deze kwestie te kunnen geven aan het ministerie van VWS. Dus ging ik op stap. Tijdens de vele kilometers die ik aflegde om families in heel het land te bezoeken, had ik de tijd en rust om terug te kijken op wat geworden is van het ultieme uitgangspunt van het pgb: eigen regie en zeggenschap over de zorg en daarmee over het eigen leven.

AMERIKAANSE OORSPRONG

De oorsprong van het idee van een persoonsgebonden budget ligt in de Verenigde Staten. Daar ontstond in de zeventiger jaren de Independent Living Movement. De drijvende kracht achter deze beweging waren jonge, ernstig gehandicapte studenten. Volgens hen was een leven buiten een intramurale instelling alleen mogelijk als er lokaal voorzieningen kwamen op het gebied van persoonlijke assistentie. Zij wensten zelf als werkgever van de assistenten op te treden. Het zelfbeschikkingsrecht stond hierbij centraal. In een budgetgefinancierde zorg en ondersteuning zagen zij het middel om dit te kunnen realiseren. Dit idee waaide over naar Nederland. In 1989 werd door de voormalige Ziekenfondsraad een aantal pilots opgestart naar de meerwaarde van het pgb. Het ITS kreeg de opdracht het experiment op te zetten en te begeleiden met een onderzoek. Het werd mijn tweede grote veldexperiment. Als onderzoeker kun je je niks beters wensen.

SUCCESSVOLLE PILOTS

Het experiment duurde drie jaar en was succesvol. Budgethouders hadden, in vergelijking met zorg-in-natura-cliënten, meer te zeggen over welke hulp door wie en wanneer gegeven werd. Ze oordeelden positiever over de continuïteit van de zorg, de flexibiliteit, de bewegingsvrijheid en de relatie met de hulpverleners. Ook waren budgethouders beter in staat om met het pgb die zorg te regelen die ze nodig hadden en waarvoor ze waren geïndiceerd. Ondanks de positieve effecten duurde het nog tot 1995 voor een pgb landelijk werd ingevoerd binnen de sector verpleging en verzorging. Niet als een wettelijke aanspraak binnen de AWBZ, maar in de vorm van een subsidieregeling, waarbij de hoogte van het budget jaarlijks werd vastgesteld. En op was op!

STAP VOOR STAP

In de jaren daarna volgden nog meer pgb-pilots. Een voor de verstandelijk-gehandicaptenzorg, een voor de geestelijke gezondheidszorg en een voor de lichamelijke gehandicaptenzorg. In alle sectoren moest het wiel opnieuw worden uitgevonden. Alle pilots wezen uit dat zowel budgethouders als uitvoeringsorganisaties de meerwaarde zagen van het pgb in vergelijking

met zorg-in-natura. Het bleek dat mensen hun zorg heel goed naar eigen inzicht en behoefte konden regelen. Pgb-gebruikers ervoeren meer autonomie en een groter gevoel van welbevinden, dat ze deelden met hun familieleden. Schoorvoetend en met veel slagen om de arm, werden de mogelijkheden van het pgb verruimd. In 1997 volgde landelijke invoering binnen alle zorgsectoren, waarbij de regie over geldbeheer en zorgkeuze geheel bij de cliënt zelf lag. Dat duurde niet lang. Want een jaar later werd besloten om het budget te laten beheren, eerst door budgethoudersvereniging Per Saldo, kort daarna door KPMG en uiteindelijk door de Sociale Verzekeringsbank (SVB).

PGB NIEUWE STIJL

In 2003 kwam het persoonsgebonden budget nieuwe stijl. Op dat moment waren er vier verschillende pgb-regelingen met ieder een eigen doelgroep, zorgaanspraken en budgetsystematiek. Dat werd te omslachtig en ondoorzichtig gevonden. Men wilde vereenvoudiging en administratieve lastenverlichting, toen al een hot item. Dus kwam er één integrale pgb-regeling voor alle sectoren en het volledige budget kwam, net als tien jaar eerder, weer in handen van de budgethouder. Ik vond dat jammer. In mijn ogen was dit kapitaalvernietiging: in één klap werd de opgedane kennis en verworven deskundigheid van de SVB weggevaagd. Ik zag bijvoorbeeld dat als pgb-gebruikers de zorg eenmaal goed op de rails hadden, ook de betalingen door de SVB gestroomlijnd verliepen.

ENORME GROEI EN STOP

Het pgb wint daarna enorm aan populariteit. Eind 2010 staat de teller op circa 125.000 budgethouders. Een paar maanden daarvoor, in juli 2010, is er een tijdelijke stop ingevoerd. Het budgettaire bedrag neemt circa 10 procent van de totale AWBZ-uitgaven in beslag. Er ontstaat discussie: zitten er niet te veel mensen ten onrechte in de pgb-regeling? Er volgt een onderzoek uitgevoerd door het ITS naar de diversiteit van budgethouders, met speciale aandacht voor de manier waarop budgethouders de eigen regie en verantwoordelijkheid invullen. Wie is de budgethouder en waarom kiest hij of zij voor pgb? Er bestaat bij veel mensen een onderbuikgevoel dat als een budgethouder niet kiest voor het pgb vanuit intrinsieke motivatie om zelf de regie te willen voeren, hij of zij het budget ook niet op een fatsoenlijke wijze kan besteden. En dan liggen misbruik en fraude op de loer.

FOUT ONDERBUIKGEVOEL

Uit dit onderzoek, dat ik mede mocht uitvoeren, blijkt dat de helft van de mensen kiest voor een pgb vanuit de basisgedachte van eigen regievoering en 40 procent uit noodzaak, wegens onvoldoende passend aanbod van zorg-in-natura. Maar het onderbuikgevoel wordt niet empirisch bevestigd. Want niet intrinsieke motivatie, maar veel voorkennis over het pgb geeft de beste garantie dat de zorg geheel naar eigen inzichten en wensen van de budgethouder wordt ingevuld. De mensen die voor een pgb kozen uit noodzaak, hadden feitelijk de meeste zeggenschap over de zorgverlening.

NIEMAND UITSLUITEN

Ook ik was aanvankelijk van mening dat mensen die niet weten dat ze een pgb hebben, daar ook niet in thuis horen. Maar op grond van mijn eigen onderzoek kan ik niet adviseren om groepen mensen bij voorbaat van het pgb uit te sluiten. Motivatie geeft geen garantie voor het benutten van eigen regie. Beter is het om naar de individuele omstandigheden van de zorgvrager te kijken. Het zou mij dan ook veel waard zijn als straks bij de keuzegesprekken rond de keukentafel met een open houding en vizier de individuele situatie van de zorgvrager bekeken en beoordeeld wordt. Zonder vooringenomenheid. Soms zit de invulling van de eigen regie, de mate van zelfbeschikking of autonomie in hele kleine dagelijkse vrijheden, die met een pgb wél kunnen worden gerealiseerd en met zorg-in-natura helaas nog steeds niet. Dat leer ik nu door families uitvoerig te spreken over wat het pgb betekent voor hun kind, broer of zus met een verstandelijke beperking.

Auteur: Clarie Ramakers | c.ramakers@its.ru.nl

Van linksvoor tot adjunct

Jacques Pouwels, ITS'er van het bijna eerste uur

Drie onderzoekers, een directeur, een secretaresse en een typiste. Zo begon het ITS in 1965. Jacques Pouwels volgde negen maanden later en werd ITS'er van het bijna eerste uur. Tot 1993 werkte hij bij het instituut, waar hij promoveerde en afscheid nam als adjunct-directeur.

“En toen stond Jos van Kemenade plotseling bij mijn ouders in Malden op de stoep”, begint Pouwels zijn verhaal. “Hij vroeg of de linksvoor uit het studentenelftal, ik studeerde nog aan het Sociologisch Instituut, misschien interesse had in een baan bij het pas opgerichte ITS. De week ervoor was Van Kemenade mijn directe tegenstander geweest in een potje voetbal tussen studenten en docenten, en kennelijk had ik indruk gemaakt.” Pouwels nam het aanbod aan en zo begon hij, nog voordat hij was afgestudeerd, aan zijn loopbaan bij het ITS. Eerste standplek: assistent-onderzoeker van Van Kemenade, de eerste ITS-directeur.

INFORMEEL EN HARD WERKEN

De sfeer in die beginperiode was informeel, de organisatie plat en er werd hard gewerkt. Pouwels: “Het duurde in die tijd veel langer voordat een rapport klaar was. Dataverwerking en opmaak namen nogal wat tijd in beslag.” Van Kemenade was naast een makkelijk benaderbare baas ook een strenge leermeester. Zo las hij de conceptteksten van alle onderzoeken persoonlijk door. Pouwels: “Zeker in het begin, ik was een tamelijk ongetraind schrijver, kwamen mijn met pen geschreven teksten vergeven van het rood terug.” Een opgeleverd rapport ging echter nooit onopgemerkt naar een opdrachtgever. “Dat was altijd een feestelijk moment dat standaard vergezeld ging van gebak. En aan directe benutting van de onderzoeksresultaten door de opdrachtgevers werd door niemand getwijfeld”, vertelt Pouwels lachend.

TOPBESTUURDER MET SCHAKERSMENTALITEIT

Pouwels geeft hoog op over zijn eerste baas: “Intellectueel was Van Kemenade een gigant. En als bestuurder had hij een schakersmentaliteit.” Die laatste eigenschap verduidelijkt hij met een voorbeeld. “Begin jaren zeventig was Van Kemenade een korte periode bestuurder van de Nijmeegse universiteit. Hij zette zich daar in voor de oprichting van een groot facultair onderzoeksinstituut. Het voorstel haalde het helaas, ook voor het ITS, niet in de universiteitsraad. Door zijn schakersmentaliteit kon hij echter nog dezelfde vergadering een nieuw plan van aanpak uit de hoge hoed toveren. Dit tot grote verbazing van de hele universiteitsraad.”

Tweede locatie van het ITS aan de Graafseweg (1980)

KERKELIJK ONDERZOEK

In de eerste jaren werd er voornamelijk onderzoek gedaan voor de katholieke kerk. In een tijd waarin Nederland druk bezig was met seculariseren een dankbaar onderwerp. De onderzoeken gingen over preken en roeping van de geestelijken, maar er werd ook onderzoek gedaan binnen de (katholieke) samenleving, bijvoorbeeld naar katholiek onderwijs en seksualiteit. Veel van de uitkomsten deden stof opwaaien. De meeste opschudding veroorzaakte het rapport ‘Ambtscelebaat in de veranderende kerk’ uit 1969. Pouwels, inmiddels afgestudeerd en volwaardig onder-

“De meeste priesters wilden af van het celibaat. Dat viel slecht bij het Vaticaan.”

zoeker, werkte eraan mee: “Uit het onderzoek bleek dat een grote meerderheid van de priesters het celibaat wilde afschaffen. Met de tijd meegaan heette dat. Het (landelijk) pastoraal concilie nam het resultaat van het onderzoek over en sprak zich uit tegen celibaatsverplichting. Dat leidde tot groot conflict met het Vaticaan. Priesters hadden ineens een stem gekregen, waarmee de bisschoppen zwaar in verlegenheid werden gebracht.” Tot afschaffing van het celibaat kwam het uiteindelijk niet, maar reuring was er genoeg. Pouwels blikt terug: “Landelijke dagbladen doken met z’n allen op dit onderwerp. Zo werd er grof geld geboden voor de mening van kardinaal Alfrink. Ook verliet een grote groep priesters de kerk, als reactie op hoe met hun wens werd omgegaan.” Voor het ITS was dit het laatste empirische onderzoekswerk verricht voor de rooms-katholieke kerk. Te veel stof was opgewaaid.

BOMEN TOT IN DE HEMEL

Kerkelijk onderzoek of niet, het ITS groeide als kool. Het aantal medewerkers steeg van zes in 1965 naar dertig in 1970 tot liefst vijftig in 1975. De begroting liep met de medewerkersgroep in de pas en was in 1970 ten opzichte van het eerste ITS-jaar verviervoudigd tot 1,1 miljoen gulden. Pouwels: “Toegepast beleidsonderzoek was populair in die begintijd. Want wat wij deden was nieuw. Grootschalig enquêteonderzoek werd nog nauwelijks

uitgevoerd. De overheid had hoge verwachtingen hiervan, en daar reikten de bomen tot in de hemel. Als je Haagse onderzoek dreigde uit te lopen, stuurde je even een briefje, en je kon zo weer verder.”

DOORGROEI

In de jaren zeventig werd veel onderzoek gedaan binnen de themagebieden Onderwijs en Arbeid en bedrijf, nog steeds twee belangrijke poten binnen het ITS. Tussen de thema's was er veel overlap. Pouwels haalt zo'n overlappend onderzoek aan uit die tijd, wegens de blijvende actuele waarde: “We deden in 1972 een groot onderzoek naar de taak van de leraar in het voortgezet onderwijs en de gevolgen daarop van de invoering van de Mammoetwet. Bij bijna 4.000 leraren legden we een enquête af over de aard, omvang en intensiteit van hun taak en we vroegen hen daarnaast om een heel jaar lang een tijdsbestedingschema in te vullen.” Wat bleek was dat wat al lang bekend was: leraar zijn is meer dan lesgeven alleen. Pouwels: “Ons advies was om leraren niet meer aan te stellen op lesuren, maar om ook de overige taken in de school, zoals bijscholing, vergaderingen en buitenschoolse activiteiten, mee te tellen en te belonen.” De tijd was daar ook toen nog niet rijp voor. Maar het bracht wel een landelijke discussie op gang. Voor Van Kemenade bleek dit onderzoek de deur naar een regeringsfunctie, in 1973 werd hij onderwijs-

Medewerkers van het ITS en het Sociologisch Instituut in 1970. Geheel links, staand met z'n rechterhand aan de beker: Jacques Pouwels. De overige ITS'ers met naam en toenaam: Zittend voor met kleine beker: Herman Katteler. Tweede rij, eerste van links: Jos van Kemenade. Derde rij, tweede van links: Jan Collaris, vijfde van links: Bas Pas, zesde van links: Jan van Westerlaak, zevende van links, gedeeltelijk zichtbaar: Gerard Krijnen (1970).

Jos van Kemenade ITS-directeur van '65 - '73

minister onder Den Uyl. En later, in 1981, nogmaals in het kabinet Van Agt II. Jan van Westerlaak nam de directeurshamer over en onder zijn bewind en later onder Arie Mens groeide het ITS door tot 150 medewerkers.

PROMOTIE

Pouwels specialiseerde zich ondertussen: "Er kwamen veel verzoeken binnen die niet binnen de twee hoofdterreinen vielen. Zo ontstond een soort open-end sectie

met daarin onder andere ruimtelijke ordening, bestuurlijke organisatie en bouwen en wonen. Van 1974-1988 heb ik daar gewerkt, onder leiding van Jan Kropman." Eind jaren tachtig vond Pouwels het tijd worden om zijn opgedane kennis te bundelen in zijn dissertatie 'Het beheer van de stad': "Ik had tijd over. Ik was jarenlang actief geweest als wethouder in de plaatselijke gemeenteraad, en dat hield toen op. En mijn avonduren heb ik besteed aan promoveren. Ik zag het als een mooie gelegenheid om mijn ervaringen met de relatie tussen beleidsonderzoek en bestuurspraktijk op papier te zetten." Na zijn promotie verhuisde hij naar de afdeling Organisatie van het Onderwijs, waar hij het hoofd werd.

REORGANISATIES

Twee grote reorganisaties maakte Pouwels mee. De eerste was begin jaren tachtig. Voor het eerst liepen de verdiensten terug. De gouden jaren zeventig, waarin het werk kwam aanwaaien, waren voorbij. De concurrentie in met name sociaal beleidsonderzoek nam toe en ITS'ers waren steeds meer tijd kwijt aan het binnenhalen van nieuwe opdrachten, die bovendien steeds minder opleverden. Ook speelde mee dat de status van sociaal-wetenschappelijk onderzoek, nog torenhoog bij de oprichting van het ITS, afnam. De overheid richtte vervolgens eigen onder-

zoeksinstituten op zoals bijvoorbeeld het Sociaal en Cultureel planbureau (SCP) en de stichting voor Onderwijsonderzoek (SVO). Ook de universiteiten gingen zich steeds meer met contractonderzoek (de 'derde geldstroom') bezighouden, waardoor er nieuwe speelvelden ontstonden. De tweede grote reorganisatie was in 1993. Er gingen toen 22 mensen weg. Ook Pouwels, inmiddels opgeklimmen tot adjunct-directeur, besloot een andere richting te kiezen: "Ik wilde de jeugd de ruimte geven. En zo dachten nog een aantal ITS'ers van het eerste en tweede uur erover." Nadat het ITS onder zijn leiding als eerste universitair onderzoeksinstituut de ISO-9001 certificering had verworven, verliet Pouwels het ITS in 1996 definitief. Daarna zette hij zijn bestuurlijke expertise op een ander vlak in en werd voorzitter van de ondernemingsraad van de KUN. Later werd hij zelfstandig adviseur in bedrijfskennisbemiddeling.

VANAF DE ZIJLIJN

Nu is Pouwels met pensioen. Hij volgt de sociologie en het ITS nog wel vanaf de zijlijn. "Met een aantal oud-collega's spreek ik nog een keer in de twee maanden af bij café Biessels in Nijmegen, en daar krijg ik ook het een en ander mee", vertelt hij. Zelf zou hij graag zien dat de banden met de opleiding sociologie weer wat meer worden aangehaald. "Samen met de universiteit kennis ten nutte maken van de maatschappij, zoals het bij de oprichting was bedoeld", verduidelijkt hij. Vanaf de zijlijn ziet hij ook dingen die hem bevalen. Recent is het Centrum voor Begaafdheidsonderzoek (CBO) bij het ITS gevoegd, volgens Pouwels een goede ontwikkeling: "Nieuwe aanwas van bedrijven die, net als het ITS, een link hebben met de Radboud Universiteit houden het instituut fris. Het is goed voor de diversiteit binnen het personeelsbestand. Ik zie daarin ook kansen om samen te werken met startups van gammawetenschappen, waarbij theorie en praktijk samenkomen." Wat betreft het CBO spreekt hij ook uit eigen ervaring. "Mijn kleindochter liep vast op haar oude klassikale school. Het CBO heeft haar toen getest. Ze bleek hoogbegaafd te zijn en volgt nu Leonardo-onderwijs, waar ze helemaal is opgebloeid", zegt hij breeduit lachend. Af en toe een nieuwe koers, het is onvermijdelijk en noodzakelijk. Ook voor een wetenschappelijk instituut. En voor je het weet ben je dan zo weer 50 jaar verder.

Auteur: Jan Hermsen

"De overheid had hoge verwachtingen. Wat wij deden was nieuw."

Yes We Can!

Yes We Can Clinics biedt hulp aan jongeren tussen 13 en 21 jaar met ernstige verslavings- en/of gedragsproblemen. In de Belgische Ardennen werken ze aan hun herstel. Het ITS helpt mee bij het verder onderbouwen van de behandelmethodes. We mochten twee dagen met de jongeren meelopen. Dat maakte grote indruk en had een duidelijke meerwaarde voor het onderzoek.

Yes We Can Clinics (YWCC) is een gespecialiseerde Jeugd GGZ-kliniek in de Ardennen. Jongeren die zijn verwezen naar YWCC zijn vastgelopen in hun ontwikkeling en meestal ook in eerdere hulpverleningstraject(en). Ze vertonen agressief of manipulatief gedrag, zijn verslaafd aan games, blowen, drinken of gokken en kampen vaak met angsten en depressies. Er is veel schoolverzuim en vaak komen de jongeren uit verstoorde gezinsrelaties. Bij YWCC krijgen de jongeren de kans om een nieuwe start te maken. De kliniek biedt plaats aan maximaal 80 jongeren. Het

intensieve behandelprogramma duurt tien weken. Het behandelteam is omvangrijk en bestaat uit ongeveer 120 zorgprofessionals, waaronder verslavingsartsen, psychiaters, verpleegkundigen en coaches. Omdat de problemen vaak samenhangen met de thuissituatie, volgen ook de ouders een programma van tien weken, thuis in Nederland. Na de intensieve behandeling is er een periode van nazorg.

PARTICIPERENDE OBSERVATIE

De twee dagen Ardennen waren voor ons participerende observatie, een methode van onderzoek die, wegens tijds- en gelddruk, niet vaak meer wordt toegepast. We volgden het dagprogramma, dat al begon om 7 uur 's ochtends en eindigde om 10 uur 's avonds. We zaten aan de ontbijt-, lunch- en dinertafel met de jongeren - of 'fellows' in YWCC taal - en konden zo uitgebreid met ze praten. Ook mochten we aanwezig zijn bij individuele therapie en groepsessies en trokken we de natuur in voor sport- en andere activiteiten. Op de tweede dag spraken we met ver-

In de Ardennen vonden we openhartige jongeren, gedreven hulpverleners en indringende verhalen

Door het weekendbezoek kennen we nu de kracht van de behandelmethodes, maar ook de knelpunten

schillende hulpverleners, waren we bij de ontvangst van nieuwe fellows en bij een emotionele afscheidsbijeenkomst van vertrekkende jongeren.

EERLIJK EN OPEN

Het bezoek was enerverend en maakte grote indruk door de eerlijke en vaak indringende verhalen van de jongeren en hulpverleners. Zo waren we aanwezig bij een 'community-meeting'. Alle 80 jongeren namen hieraan deel onder leiding van één counselor en één coach. Er werd openhartig gesproken over een aantal niet geoorloofde gebeurtenissen (schuimparty en kamerbezoekjes) de avond tevoren. Excuses werden over en weer gemaakt, na soms harde confronterende woorden. Daarnaast was er veel ruimte en aandacht voor jongeren die eraan toe waren om openhartig - en dat is staand voor de hele gemeenschap van 80 jongeren - hun vorderingen, maar ook hun onvolkomenheden of geheimen te vertellen. Wat verder opviel was de positieve sfeer in de groep. De jongeren volgen hun programma zonder repressieve maatregelen: straffen gebeurt niet bij YWCC. Ook de gedrevenheid en betrokkenheid van de werknemers zijn ons bijgebleven.

DOEL VAN HET PROJECT

Het doel van YWCC is om jongeren en jongvolwassenen uit hun zelfdestructieve ban te halen. Zodat ze via terugverworven vaardigheden en eigenwaarde nieuwe, positieve doelen kunnen creëren om hun leven weer op te bouwen. De behandelmethodes van YWCC staat al als een stevig huis, met groeps- en individuele therapie en veel gezamenlijke (sport)activiteiten waarin wordt gewerkt aan vertrouwen, respect en doorzettingsvermogen. De jongeren zijn erg te spreken over de behandeling: 96 procent geeft aan dat er verbetering is na de behandeling en 70 procent heeft geen hulpverlening meer nodig. Ook ouders zijn tevreden: 91 procent ziet verbetering bij zoon of dochter na het verblijf in

de Ardennen. Toch wil YWCC meer onderzoek naar de effectiviteit van de behandelmethodes en vindt het belangrijk dat deze beter beschreven en gedocumenteerd wordt. Onderzoekers van het ITS en Praktikon, een organisatie voor onderzoek en ontwikkeling in jeugdzorg en onderwijs, ondersteunen en adviseren daarbij. Er wordt onder andere een effectiviteitsonderzoek en een doorlopende uitkomstenmonitor opgezet. Daarnaast begeleiden de onderzoekers het proces waarbij de verdere onderbouwing van de methodes wordt uitgewerkt.

VAKER DOEN!

Als zorgonderzoeker sta je soms ver van je onderwerp af. Je ziet de cijfers, leest de doelen en intenties van een interventie of behandelmethodes op papier. Je spreekt de bedenkers, de bestuurders en de uitvoerders, maar je bent zelden nog deelgenoot van wat er zich in de praktijk daadwerkelijk afspeelt. YWCC bood ons een unieke kans. Daardoor hebben wij niet alleen de kracht van de behandelmethodes ervaren, maar konden we ook knelpunten en aandachtsgebieden opmerken die voor een goede onderbouwing van de methodes van betekenis zijn. Eigenlijk zou in ieder vergelijkbaar onderzoek een korte fase van participerende observatie moeten zitten. Vaker doen dus, dit.

Opdrachtgever: Yes We Can Clinics

Meer informatie: Roelof Schellingerhout | r.schellingerhout@its.ru.nl

Clarie Ramakers | c.ramakers@its.ru.nl

Actie! bij het ITS

De man met baard, de wollen trui, het jaren 30-crisiskapsel en zo'n beetje al het huisraad uit de jaren 60 en 70. Aan dit populaire retro-rijtje kan sinds januari 2015 ook worden toegevoegd: de student die gebouwen bezet.

Want na twee relatief rustige decennia, waarin studenten vooral bezig waren met steeds sneller afstuderen, is actievoeren voor meer inspraak weer helemaal hip. Ook het ITS moest eraan geloven in eerdere roerige tijden. Op 16 en 17 mei 1973 werden medewerkers overvallen door studenten van het Sociologisch Instituut, zo valt te lezen in de universitaire kronieken. De eis was een reeks wijzigingen in de propedeuse sociologie. Op Jacques Pouwels (ITS'er van '66-'96) maakte het weinig indruk: "We werkten gewoon door. En we wisten ook: bij ons hadden ze niks te zoeken, wij waren immers geen onderwijsafdeling. Zijn ze blijven slapen? Dat zou ik echt niet meer weten." De bezetting was niet helemaal zonder gevaar. Er waren wel primaire levensbehoeften in het gedrang. Pouwels: "Ik herinner me nog dat de koffiekar niet meer langskwam. Dat vonden wij niet prettig." Volgens Ben Stumpel, net twee maanden in ITS-dienst, arriveerden de actievoerders aan het einde van de middag. "Maar zeker weet ik dat niet. Ik was op de universiteitscampus de werkdag eruit aan het zweten op het voetbalveld met een aantal collega's. Zijn ze een nacht gebleven? Ik sliep gewoon thuis, dus dat

zou ik niet weten." Ook Antoinette van der Putten, die onlangs afscheid nam van het secretariaat na 41 dienstjaren, moet diep graven in haar geheugen: "Ik was 's ochtends op het instituut, maar 's middags, toen de jeugdige bezetters blijkbaar kwamen, was ik bij de garage. Ik had mijn auto in de kreukels gereden. Zijn ze een nacht gebleven? Ik kan het me niet herinneren. Toen ik de volgende dag op de fiets het instituut bereikte, waren ze volgens mij weer weg." Inderdaad, toen de jongeren was uitgelegd dat ze het verkeerde gebouw te pakken hadden, dropen ze even geluidloos als ze waren gekomen weer af. Directe overlevering biedt geen uitsluitel over een logeerpunt. Ook is onbekend of de actievoerders een ander gebouw hebben gevonden dat hen meer geluk bracht.

Voor wie denkt dat dit stukje uit de duim is gezogen: gelukkig hebben we de foto nog. Met daarop lachende agenten die het ITS-pand verlaten. En geen student te bekennen.

Auteur: Jan Hermsen

ITS geeft VGZ meer wijkinzicht

Zorgverzekeraar VGZ wil meer inzicht in de ervaringen van klanten van sociale wijkteams. Samen met het ITS en vijf gemeenten is hiervoor een vragenlijst ontwikkeld en gevalideerd. Liesbeth Zwanepol, consultant Klant en Zorgmarkt van VGZ, gelooft in de kracht van het instrument.

De vragenlijst is onderdeel van een grotere monitor waarmee de wijknetwerken, de term die VGZ hanteert, worden gevolgd door de zorgverzekeraar. Liesbeth Zwanepol: "De monitor bevat demografische gegevens over de wijk, kritische succesfactoren en een kostenoverzicht. Ook klantbeleving is onderdeel van de monitor, daar wisten we nog niet zoveel vanaf." VGZ is eerst zelf gestart met een literatuurstudie en een verdiepend onderzoek onder (potentiële) gebruikers van wijknetwerken om te achterhalen wat belangrijke thema's zijn. Maar daarna was de hulp van het ITS nodig. Zwanepol: "Omdat VGZ de wijknetwerken ook graag onderling wil vergelijken is samen met het ITS, op basis van deze thema's, een vragenlijst ontworpen en uitgezet binnen twaalf wijknetwerken in vijf gemeenten."

VGZ wil binnen netwerken betrokkenheid van huisartsen én welzijnsorganisaties

WIJKNETWERKEN POPULAIR

In veel gemeenten zijn tegenwoordig wijkteams actief. De opmars is volgens Zwanepol mede te verklaren door het grotere inzicht dat is verkregen in de samenhang tussen zorg- en welzijnsvragen. Het doel van een wijknetwerk is wijkbewoners te activeren, te helpen participeren en hen te ondersteunen in hun sociaal en maatschappelijk functioneren. De wijkteams vormen het eerste aanspreekpunt voor bewoners met hun vragen over welzijn, zorg en werk en deze voorzorg, zoals Zwanepol het noemt, moet goed geregeld zijn: "Als de structuur in de eerste lijn in orde is, leidt dat uiteindelijk tot een betere ervaren kwaliteit van zorg. En door de goede preventie zullen de zorgkosten dalen." VGZ zet daarom in al haar wijknetwerken in op de betrokkenheid van zowel welzijnsorganisaties als zorginstanties, zoals huisartsen of praktijkondersteuners.

LAGE SES-WIJKEN

Wijknetwerken worden nu nog voornamelijk opgericht in achterstandswijken, de zogenaamde 'lage SES-wijken', waar veel mensen wonen met een lage sociaaleconomische status. "Want daar is de kans op gezondheidswinst en daarmee kostenreductie het

"Wijknetwerken vind je nu nog voornamelijk in achterstandswijken."

grootst", zegt Zwanepol. De doelgroep is ook bepalend geweest voor de diverse methoden die zijn gebruikt bij het toepassen van de vragenlijst. "Op basis van onder meer ons eigen onderzoek waren we bang dat alleen een schriftelijke uitvraag zou leiden tot een lage respons. De doelgroep is namelijk kwetsbaar, vaak laaggeletterd en wars van papieren die binnenkomen. Daarom is een deel telefonisch benaderd", aldus Zwanepol.

BREDE METING

Momenteel inventariseert VGZ welke gemeenten aan het vervolg willen deelnemen, en met hoeveel wijknetwerken. Zwanepol ziet de vijf gemeenten uit de eerste ronde weer graag meedoen: "Want daardoor kunnen we een vergelijking in de tijd maken, en

kijken of aanpassingen hebben geleid tot verbetering." Ondanks het feit dat ook andere partijen instrumenten ontwikkelen gelooft VGZ in de vragenlijst: "Samen met het veld hebben we een mooi instrument ontwikkeld waarmee we een breed inzicht krijgen in de werking van wijknetwerken. Zo vragen we deelnemers wat het wijkteam hen oplevert, wat hun oordeel is over de ontvangen hulp en wat hun algemene oordeel is over het team. Ook stellen we vragen over de sociale contacten en participatie en de kwaliteit van leven. En door de wetenschappelijke methoden van het ITS zijn landelijke inzetbaarheid en vergelijkbaarheid gegarandeerd."

Auteur: Evelien Sombekke

Sociale wijkteams: wat vindt de klant?

Er wordt veel onderzoek gedaan naar sociale wijkteams, want de verwachtingen over de opbrengsten van sociale wijkteams zijn hooggespannen. Wat nog ontbreekt, is systematisch onderzoek naar klantervaringen

In opdracht van zorgverzekeraar VGZ heeft het ITS onderzoek gedaan naar de ervaring van klanten van sociale wijkteams in vijf gemeenten: Nijmegen, Den Bosch, Venlo, Gouda en Medemblik. Doel van het onderzoek was om een goede en betrouwbare vragenlijst te ontwikkelen. De vragenlijst is samen met de deelnemende gemeenten opgesteld, en uitgetest in een schriftelijke en een mondelinge (telefonische) variant. Beide varianten bleken voor- en nadelen te hebben. Voordeel van de schriftelijke variant is bijvoorbeeld de goedkopere afname. Voordeel van de telefonische variant is dat klanten hun verhaal beter kwijt kunnen.

Het bleek dat de ontwikkelde vragenlijst geschikt is om klantervaringen bij sociale wijkteams te meten. Gemiddeld geven klanten het

sociale wijkteam een zeven. Binnen de wijknetwerken wordt een koppeling gemaakt tussen formele zorg (geboden door zorgverleners) en informele zorg (verleend door mantelzorgers en vrijwilligers). Hoewel klanten positief zijn over het netwerk als geheel ligt er ruimte voor verbetering. Zo wordt er bijvoorbeeld tussen de twee netwerken nog weinig samengewerkt.

De bedoeling is dat het instrument in 2015 breder ingezet wordt, bij meer gemeenten en bij meer wijkteams.

Opdrachtgever: VGZ

Meer informatie: Clarie Ramakers |
c.ramakers@its.ru.nl
Roelof Schellingerhout |
r.schellingerhout@its.ru.nl

In gesprek met Arie Mens

ITS-directeur 1983-1998

Vijftig jaar ITS levert een aardig lijstje directeuren op. In dat lijstje valt onmiddellijk de lengte van 'het directoraat Mens' op: 15 jaar. Reden genoeg voor een interview.

Arie Mens woont nog steeds dicht bij de campus. Als ik hem bezoek is hij verdiept in een familiegeschiedenis die hij momenteel schrijft. Het kost hem echter geen enkele moeite om het over die andere historie te hebben, die van het ITS. En dan vooral over de periode dat hij er directeur was: 1983-1998, nadat hij als student-assistent was begonnen, later onderzoeker was geworden en vervolgens tien jaar lang hoofd was geweest van de sectie onderwijsonderzoek, toen en nu de grootste onderzoeksafdeling van het ITS. Mens legt gemakkelijk verbindingen tussen de anekdotes én de rode draden die er door de historie van het ITS te trekken zijn. We bespreken er twee: de autonomie van medewerkers en de relatie met de universiteit. Niet om de sfeer 'vroeger was alles beter' of het tegenovergestelde 'wat was het toch een zootje ongeregeld' op te roepen, maar omdat beide thema's boeiende en nog steeds geldende dilemma's bevatten rond het werken op een instituut voor toegepast sociaal-wetenschappelijk onderzoek.

JONG OPTIMISME

1968: de sfeer was opgewekt en ondernemend. Mens kan zich zijn eerste jaren op het instituut nog goed voor de geest halen: "Er was sprake van optimisme en er werkten nagenoeg uitslui-

tend jongere medewerkers." Vanwege het vele werk en daardoor de komst van nieuwe mensen groeide het ITS snel en werd er begin jaren zeventig besloten tot een eerste organisatorische ingreep: er kwamen vier thematische secties: Onderwijs, Arbeid en bedrijf, Welzijn en cultuur en Recreatie en ruimtelijke ordening. Alle medewerkers werden in één van deze secties geplaatst en er werden hoofden benoemd. Mens zelf werd in 1972 hoofd van de Sectie Onderwijs Research (SOR).

AUTONOME MEDEWERKERS

Het was zijn eerste leidinggevende functie in een groep met medewerkers die al gewend waren, of na de periode 'Van Kemenade' kans zagen, om 'autonoom' aan de slag te zijn. "Zelfstandig handelen van medewerkers leidde natuurlijk vaak tot goede én, niet onbelangrijk, gehonoreerde projectvoorstellen. Maar sommige voorbeelden van autonomie kan ik ook duiden in termen van profileringsdrang of wegduikgedrag", vertelt Mens glimlachend. "Zo was één van de medewerkers er heilig van overtuigd dat hij een betere statistische maat moest verzinnen dan in de toen gebruikte software beschikbaar was. Probleem alleen was dat niemand het ITS of hem erom gevraagd had, terwijl ook collega's sterk twijfelden over het nut én de slaagkans van dit vele maanden durende ontwikkelingswerk, dat ook voor een flink deel in de vrije tijd werd uitgevoerd." Het punt voor Mens in zijn rol van directeur toen was niet dat er werd gewerkt aan een onbetaalde klus, dat kwam vaker voor als je iets nieuws wilde ontwikkelen, maar dat sommige medewerkers hier in hun eentje voor kozen. Omdat het streven naar autonomie tegelijkertijd vaak voortkwam uit een sterk gevoel van verantwoordelijkheid én een grote betrokkenheid van medewerkers, was het een kwestie van de beste balans zoeken voor het ITS als geheel.

PUBLICATIEPERIKELN

Mens denkt ook met veel plezier terug aan een ander voorbeeld, over autonoom groepsgegedrag in dit geval: "Omdat het de tijdgeest zo treffend illustreert", zegt hij. "De eerste publicaties van het ITS waren, behalve bij proefschriften, nooit voorzien van auteurs op de kaft. Wel werden in een voorwoord van de directeur diverse medewerkers bedankt, maar de publicatie werd gepresenteerd als instituutproduct. Dat veranderde begin jaren

zeventig. De auteurs kwamen met naam en toenaam op de kaft te staan, voer voor discussies: waarom moet niet iedereen die had bijgedragen worden vermeld als auteur?" Bij de sectie Arbeid en bedrijf leidde dit tot het besluit dat alle medewerkers van een project auteur werden, ook zij die de tekst hadden uitgetypt. Terugkijkend vindt Mens het meest opvallende dat de directeur én het managementteam van het ITS dat niet onmiddellijk konden tegenhouden. Secties voelden zich soms zo autonoom dat zij zelf al handelden, soms ook lijnrecht tegen instituutbeleid in. "We leefden toen natuurlijk in een andere tijd. Neem de landelijke spellingsdiscussies, waarbij nieuwe spelling soms als een daad van antiautoritair verzet werd gepresenteerd. Ook als ITS-sectiehoofd en -directeur kreeg ik dus te maken met 'kritisch', 'critisch' en 'krities' door elkaar heen. Dat kon natuurlijk niet richting opdrachtgevers. Gelukkig loste het probleem zich niet veel later gewoon op door de geautomatiseerde tekstverwerkingscontroles bij de afdeling tekstverwerking en grafische vormgeving."

DE RELATIE MET DE UNIVERSITEIT

"Die was nooit eenvoudig." Mens opmerking gaat weer vergezeld van een glimlach. Het doel van het ITS stond niet alleen de oprichters duidelijk voor ogen, maar ook Mens had die als directeur dagelijks op het netvlies: toegepast onderzoek, vaak in de vorm van contractresearch, als uitvloeisel van de derde wettelijke taak die Nederlandse universiteiten, naast onderwijs en onderzoek, hadden: maatschappelijke dienstverlening. De universitaire organisatie was in de jaren tachtig-negentig volgens Mens echter lang niet altijd goed in staat om zo te handelen als in de wereld van het toegepaste onderzoek met opdrachtgever/opdrachtnemer-relaties gebruikelijk was of gebruikelijk werd: "We moesten als ITS alles zelf uitvinden: het sluiten van ingewikkelde contracten, btw-kwesties, flexibilisering van aanstellingen, software voor de projectadministraties, de financiën, enzovoort. We waren regelmatig de eerste die tegen een bepaalde kwestie aanliepen." Het contrast met het gebruik van de universitaire infrastructuur nu valt wat dat betreft duidelijk in het voordeel van het ITS anno 2015 uit.

Directeuren ITS

Jos van Kemenade 1965 – 1973 | Jan van Westerlaak 1973-1981
Arie Stuijt 1981-1982 (interim) | Frans Carpay 1982-1983 (interim)
Arie Mens 1983-1998 | Teun van Aken 1999-2000
Edwin Schuchmann 2001 (interim) | Hetty Dekkers 2001 (interim)
Hans Mastop 2001-2002 (interim) | Jeroen Winkels 2002-2005
Erik de Gier 2005-2007 | Rob Wieten 2007 (interim)
Jeroen Winkels 2007 - heden

"Als ITS-directeur kreeg ik te maken met kritisch, kritisch en krities."

HET SOCIOLOGISCH INSTITUUT

Ook de inhoudelijke verbinding met andere eenheden van de Katholieke Universiteit ging volgens Mens met ups and downs. De relatie met het Sociologisch Instituut (later: vakgroep Sociologie), waarmee projecten gezamenlijk werden uitgevoerd waardoor er soms ook automatisch grote dataverzamelingenprojecten voor het ITS 'klaar stonden', werd bijvoorbeeld met de jaren zwakker. Vanaf de jaren tachtig profileerde de vakgroep Sociologie zich veel sterker fundamenteel-wetenschappelijk en temperde de interesse in het derde geldstroomonderzoek, ofschoon er op projectbasis wel sprake was van vruchtbare samenwerking. Er ontstond een flinke spagaat met het sterk toegepaste en ook lang niet meer altijd sociologisch ingestoken ITS-werk in opdracht van derden aan de ene kant en het nieuwsgierigheidgedreven onderzoek van de academisch sociologen aan de andere. Met de groei van het ITS als multidisciplinair instituut en de krimp van de sociologie (zeker niet alleen in Nijmegen) werd de gezamenlijkheid door beide kanten minder gezocht. En ook met andere universiteitsafdelingen kwam samenwerking slechts bij uitzondering tot stand. Mijn mededeling dat het ITS tegenwoordig in de persoon van Maarten Wolbers, sinds 2013 hoofd onderwijsonderzoek, weer een hoogleraar in huis heeft die aan de vakgroep Sociologie verbonden is, hoort Mens dan ook instemmend aan: "Die structurele verbinding is niet altijd te realiseren, maar heb ik altijd gezocht."

TERUG NAAR ÉÉN PLEK

De excentrische ligging van het ITS - het instituut was vanaf begin jaren tachtig gevestigd in een verouderd klooster aan de Graafseweg - droeg ook niet bij aan de samenwerking. Mens ijverde in de jaren tachtig veelvuldig voor de terugkeer naar een nieuw gebouw, hetgeen uiteindelijk lukte met Toernooiveld 5. Daar moest wel eerst grondig voor worden verbouwd om niet alleen de werkplekken van de medewerkers, maar ook de fysieke infrastructuur voor de afdelingen dataverzameling, systeembeheer en tekstverwerking goed te kunnen laten functioneren. Met het ITS tegenwoordig in Mercator 2 (buurman van Toernooiveld 5) constateren we beiden dat Mens dan wel met de jaren afstand van het ITS heeft genomen, maar dat hij tegenwoordig nog dicht bij het ITS woont dan toen hij er in 1998 afscheid nam.

Auteur: Jeroen Winkels | j.winkels@its.ru.nl

Arbeid en bedrijf

Gemeentepersoneel spreekt woordje mee

Rijk en provincies stoten taken af. Gemeenten krijgen er taken bij en moeten tegelijkertijd bezuinigen. Meer doen met minder mensen is het devies. Dat legt een forse druk op de gemeentelijke organisaties en op het personeel. In de ondernemingsraad kunnen personeelsleden meepraten over maatregelen die hun belangen raken. In opdracht van het A+O fonds Gemeenten onderzocht het ITS hoe het anno 2014 met de medezeggenschap is gesteld.

MEDEZEGGENSCHAP LEEFT BIJ MEDEWERKERS

Leden van een ondernemingsraad (OR) worden gekozen door het personeel. Bij gemeenten gebeurt dat sinds 1996 om de drie jaar en op dezelfde dag. De opkomst is altijd hoog. In 2014 ging zo'n 70 procent van de medewerkers naar de stembus. In 1996 was de opkomst zelfs ruim 80 procent. Het opkomstpercentage geeft aan dat de OR leeft onder het gemeentepersoneel. Tenminste, daar waar er verkiezingen worden gehouden.

COMBINATIE WERK EN OR LASTIG

Want medewerkers staan niet bij elke gemeente in de rij om zich kandidaat te stellen. Bij de eerste verkiezingen in 1996 waren in 80 procent van de ondernemingsraden meer kandidaten dan zetels beschikbaar, en viel er dus iets te kiezen. Vanaf 2002 ligt dit percentage stabiel op 40 procent. Bij de overige gemeenten waren geen verkiezingen nodig, vanwege te weinig kandidaten (25%) of er waren er precies genoeg (35%). Vanwaar die aarzeling voor kandidaatstelling? Belangrijkste reden is dat medewerkers bang zijn dat hun reguliere werk in de knel komt door de extra tijd die het OR-werk in beslag neemt. Ook vrezen medewerkers conflicten met de leiding of spanningen met collega's, of men vindt zich niet deskundig genoeg.

STIMULERING VAN LIDMAATSCHAP OR

Diverse gemeenten hebben deze signalen opgepakt. Daar zijn afspraken gemaakt om de combinatie van OR-werk en regulier werk te verbeteren. Het gaat om afspraken over tijdelijke uitbreiding van de formatie, tijdelijke ophoging van werkuren of tijdelijke vervanging bij taken. Taakverlichting van (beoogde) OR-leden is belangrijk, bij 40 procent van de gemeenten zijn hierover afspraken gemaakt. En daar waar deze goed worden nagekomen is meer animo voor de OR dan in gemeenten waar dat niet het geval is. Het liefst hebben OR-leden een volledig bezette raad. Maar kwaliteit gaat voor alles. Dus graag échte verkiezingen, maar op voorwaarde dat continuïteit en kwaliteit van het OR-werk op peil blijven.

ACTIEF MEEDOEN

In de afgelopen 10 jaar is de rol van de OR in veel gemeenten verschoven van controlerend naar participierend. Een OR is nu veel minder een controleur die wacht op wat komt en dan groen licht geeft of niet. Veel ondernemingsraden willen vroeg betrokken worden en actief meedenken bij de ontwikkeling van beleid. Ook de relatie met de bestuurder is op veel plekken veranderd. Ondernemingsraden hebben nu niet alleen formeel maar ook informeel contact met hun bestuurder en andere leden van het management.

Opdrachtgever: A+O fonds Gemeenten

Meer informatie: John Warmerdam | j.warmerdam@its.ru.nl

Harry van den Tillaart | h.vandentillaart@its.ru.nl

Medezeggenschap leeft binnen gemeenten, maar er valt lang niet overal wat te kiezen

40 jaar onderzoek medezeggenschap

Wat níét in de OR-vergadering komt, kan belangrijker zijn dan wat wél in het formele overleg tussen bestuurder en ondernemingsraad op tafel komt. Als een bestuurder zaken informeel weet te regelen, kunnen die buiten de besluitvorming blijven. Dergelijke 'non-decisie' komt vaak voor.

Deze uitkomst was een belangrijke 'bijvangst' van het eerste landelijke onderzoek naar medezeggenschap via de OR, dat het ITS in 1975 uitvoerde. Het was aanleiding voor de overheid om de positie van de OR in het bedrijf een steviger wettelijke basis te geven. Al meer dan 40 jaar volgt het ITS hoe medezeggenschap via de ondernemingsraad in de praktijk functioneert. Aanvankelijk lag het accent op naleving van wettelijke verplichtingen: Hoeveel bedrijven stellen een OR in? Hoe zijn die ondernemingsraden samengesteld? Hoe is het overleg met de bestuurder georganiseerd? En op het gebruik van wettelijke rechten van de OR, zoals het recht op informa-

tie, het recht van advies bij belangrijke bedrijfsbesluiten en het recht van instemming bij regelingen van personeelbeleid. Maar geleidelijk verschoof het accent in het onderzoek naar allerlei aspecten die met het functioneren van de OR te maken hebben: de relatie met de bestuurder, de feitelijke invloed op bedrijfsbeleid, de deskundigheid en scholing van OR-leden en de contacten tussen OR en achterban. Veel van deze onderzoeken zijn uitgevoerd in opdracht van het Gemeenschappelijk Begeleidingsinstituut voor Ondernemingsraden (GBIO). Kerntaak van het GBIO was de bevordering van de kwaliteit van het OR-werk door stimulering van scholing en training van OR-leden. Het ITS hield voor het GBIO de vinger aan de pols met een permanente monitor en evaluaties van het OR-scholingswerk. Vooral die scholing van OR-leden heeft ervoor gezorgd dat de OR anno 2014 brede professionele waardering krijgt.

Meer informatie: John Warmerdam | j.warmerdam@its.ru.nl

IT'S not lonely

Om gezelschap zat het ITS de afgelopen vijftig jaar eigenlijk nooit verlegen. Het Instituut voor Toegepaste Sociale Wetenschappen heeft namelijk vele broertjes en zusjes.

Geef Google 'ITS' als zoekopdracht en het resultaat is een waslijst aan bedrijven. Wat opvalt: 'ons' ITS is het oudste van allemaal. Drie bedrijven hebben enig raakvlak met het Nijmeegse ITS. ITS learning is een digitale leeromgeving voor docenten. IT Services is ICT-partner voor onderwijs en MKB. En er bestaat een heuse ITS academy, waar leerlingen informatie, techniek en science tot zich kunnen nemen.

wetenschap voor beleid en samenleving

Voor de rest zijn er weinig lijntjes te trekken met toegepaste wetenschap. Zo is er International Tender Services, een juridisch inkoopadviesbureau. In Drachten bevindt zich Innovatieve Technical Solutions, waar ze nieuwe oplossingen bedenken op gebied van beeldverwerking en camera's. De International

Tree Services bestaat sinds 1969, is daarmee het op een na oudste ITS, en levert materiaal voor bomen in stedelijk gebied. Ook bestaat er een ITS-keurmerk, voor toegankelijkheid van gebouwen voor minder validen. Vooral binnen transport en vervoer is de afkorting ITS populair. Intern Transport Service uit Wormerveen handelt sinds 1986 in pallet- en heftrucks. En vanuit Bolsward gaat ITS op reis. Daar opereert busverhuurder ITS Reizen. Nog een transportbedrijf is I.T.S. Westland. De slogan van dit bedrijf raakt wetenschappelijke kant nog wal, maar is wel erg toegepast: *Mot je Heffe...bel effe.*

Auteur: Jan Hermesen

Mercator 2, huidige locatie van het ITS op de Nijmeegse universiteitscampus

En toen kwam de Wang

Hoe de computer de typekamer de das om deed

Samen kwamen ze 35 jaar geleden binnen bij het ITS. Yvonne Meeuwsen en Rian van Leeuwen. Ze begonnen in een propvolle typekamer. Met z'n tweeën bleven ze over, en vormen nu al jaren de afdeling tekstverwerking en grafische vormgeving. Via de Wang maakten ze kennis met de computer. Daarna ging het snel.

16 december 1980, aan de vooravond van de pc-revolutie, beleefden Van Leeuwen en Meeuwsen gezamenlijk hun eerste ITS-werkdag. Van de 150 sollicitanten waren zij de enige twee uitverkorenen. Van Leeuwen kwam rechtstreeks van school, Meeuwsen had al wat jaren werkervaring. Hun eerste standplaats op het ITS was de typekamer, een verloren gegaan fenomeen in het bedrijfsleven: een kamer vol dames die van 's ochtends vroeg tot 's avond laat handgeschreven brieven, notities en rapporten uittikten. Met veel koffie en sigaretten, waardoor de kamer blauw stond van de rook, ook al weer zo'n uitgestorven verschijnsel.

IETS MET DIEREN

Van Leeuwen vertelt over de beginperiode: "Tijdens mijn sollicitatie werd gevraagd wat ik wilde worden. Mijn eerlijke antwoord, 'iets met dieren', overtuigde. Het afdelingshoofd zag kennelijk genoeg raakvlakken met het ITS en ik mocht direct beginnen, terwijl: ik kon helemaal niet typen." Meeuwsen vult aan: "De baas had het wel goed gezien. Het was hier soms echt een dierentuin. Je moest van goeden huize komen om je staande te houden. De dames maakten het elkaar en de andere ITS'ers niet altijd even gemakkelijk. Sommige onderzoekers kwamen hier zelfs met knikkende knieën binnen en bleven niet langer dan strikt noodzakelijk."

Een kamer, blauw van de rook, vol tikkende dames

RAMMEN OP EEN TYPEMACHINE

De typekamer heette niet voor niets de typekamer. Het werk bestond voornamelijk uit het 'rammen op een typemachine'. Merk: IBM. Van Leeuwen pikte het typen snel op: "Ik zag iedereen tien vingers gebruiken, dus dat ben ik toen ook maar gaan doen. En dat werkte." Bij gebrek aan spellingscontrole kreeg ze een eigen persoonlijke neerlandica toegewezen: "Ik ben een

echte Nijmeegse, en mijn Nederlands kon in die tijd wel wat sturing gebruiken. Ik heb er nu nog steeds profijt van, de moeilijkste woorden leg ik feilloos op een scrabblebord." Tekstverwerking en rapportopmaak anno 1980 was monnikenwerk. Meeuwsen: "De onderzoekers brachten hun met pen geschreven hoofdstukken. Wij tikten het uit, en dat werd op een magneetkaart opgeslagen. Een composer (voorloper van de printer) ratelde dan in een keer de tekst eruit. Vervolgens werd de tekst weer aan de onderzoeker voorgelegd. Die maakte zijn opmerkingen. Met rode stencillak vaagden wij de foutieve passages weg. Nieuwe passages werden eroverheen getikt of geplakt. Als alles klopte werd het rapport afgedrukt op fotopapier en op maat gesneden. Ook werden grafieken en foto's toegevoegd. Vervolgens ging heel het zootje naar de drukker. En die maakte het boekje digitaal door er foto's van te maken, met een soort megascanner." Monnikenwerk dus.

WANG

En toen kwam de eerste computer, uit China. De Wang. Aan hun slogan, *we make life more productive*, was niks gelogen. Tekst kon voor het eerst worden opgeslagen op een grote floppydisk, en digitaal worden bewerkt. Ambachtelijk knippen en plakken behoorde daarmee tot het verleden. Naar goed Chinees gebruik kon er ook pingpong op worden gespeeld. Uiteraard alleen in pauzes en na werktijden. Het beeldscherm van de Wang was groen, Meeuwsen kon daar niet goed tegen: "Na een paar minuten werd het letterlijk rood voor mijn ogen. Tikken was dan bijna niet te doen." Min of meer gedwongen specialiseerde Meeuwsen zich daarom in grafische vormgeving. Nog steeds haar hoofdtaak bij het ITS.

TECHNISCH VOORLOPER

Maar gelukkig verdwenen ook die groene WANG-schermen vrij snel. Het ITS sloot zich namelijk steeds snel aan bij technische vernieuwingen. Na een jaar of drie werd de Wang ingeruild voor de eerste personal computer van IBM, pas net op de markt in Nederland. Tekstverwerking gebeurde in MS DOS, daarna kwam Word Perfect en later Word. Alles ging sneller en gemakkelijker, met computers die steeds slimmer werden. De typekamer dunde daardoor uit. De ene na de andere collega verdween. Toen de rookwolken waren opgetrokken, waren begin jaren negentig nog drie 'typistes' over. Het ITS was een voorloper op technisch gebied – zo bestond er eind jaren tachtig al verbinding met het

Tekstverwerking en rapportopmaak anno 1980 was monnikenwerk

internet – maar niet alle medewerkers liepen even welwillend mee. Verplichtstelling van pc-gebruik was daarom een noodzakelijke maatregel. Maar onderzoekers zijn een koppig volkje. Van Leeuwen: "Met name oudere onderzoekers hadden moeite om te schakelen, tot diep in de jaren negentig kregen we nog met pen geschreven hoofdstukken binnen. En zelfs nu levert een enkeling nog een handgeschreven briefje in."

TOEN OF NU?

De computer heeft veel veranderd. Liever 35 jaar terug in de tijd, of het werk van nu? Van Leeuwen: "Toen was het drukker, je zat met een hele club bij elkaar. En hoewel er pittige figuren bijzaten, was het gezellig. We werkten veel over, aten samen. Ja, in die zin is het werken nu individualistischer. We zijn nog met z'n tweeën over." Meeuwsen vult aan: "Maar we kunnen met elkaar lezen en schrijven. Het werk is nu meer divers. Vroeger was de typemachine ons domein. Nu werken we met programma's als Acrobat, InDesign en Photoshop, waarmee je eindeloos kunt experimenteren. Dat is leuk. Als je in 1980 een fout maakte in een grafiek of een kaartje, kon je weer helemaal, met de hand, opnieuw beginnen." Vroeger brak er snel paniek uit onder de onderzoekers, als de typekamer onderbezet was. Worden de dames, met de stroom aan technologische vernieuwingen, op den duur zelf overbodig? Van Leeuwen lacht: "Natuurlijk, onderzoekers kunnen veel meer zelf, met hun eigen pc. Maar er blijven genoeg handelingen over die je echt niet aan hen over kunt laten." De dames beheersen hun vak, hebben veel bijscholing gevolgd en zijn zo meegegroeid met de tijd. Het toetsenbord van Van Leeuwen laat echter zien dat voor haar niet elke vernieuwing vooruitgang is: "Er is geen enkel toetsenbord bestand tegen de aanslagen die ik nog steeds graag pleeg. Behalve deze Tulip uit 1992."

Auteur: Jan Hermesen

Leren doe je in de technische praktijk

Een vak leer je niet alleen op school. In de techniek is de praktijk van groot belang voor een goede vakopleiding. Maar de praktijkopleiding staat onder druk. Bedrijven hebben minder werk en nemen minder leerlingen aan. Risico is dat er op termijn te weinig gekwalificeerde jongeren zijn om de uitstroom van oudere werknemers op te vangen. In opdracht van het Opleidings- en ontwikkelingsfonds voor het Technisch Installatiebedrijf (OTIB) onderzocht het ITS de stand van zaken en de verwachtingen van bedrijven in de installatietechniek.

GROOT DRAAGVLAK PRAKTIJKSCHOLING

Het draagvlak voor praktijkopleiding in de technische installatiebranche (TI) is groot. Bijna alle bedrijven vinden praktijkopleiding van groot belang en ondanks de tegenzittende (economische) omstandigheden doen ze er ook het nodige aan. TI-bedrijven leiden niet alleen leerlingen op (praktijkdeel mbo-bbl), maar laten ook oudere werknemers scholing volgen. Daarnaast kunnen (jonge) medewerkers extra kennis en vaardigheden opdoen op het werk zelf. Bedrijven laten hen bijvoorbeeld meelopen met ervaren collega's of ze worden op wisselende werkplekken ingezet. Leren kan ook door ze werk met oplopende moeilijkheidsgraad te laten doen. Bijvoorbeeld beginnen met verlichting in huis en eindigen bij de belichtingstechniek voor concerten en evenementen. Voor veel TI-bedrijven is dit leren op de werkplek de belangrijkste manier om medewerkers het vak bij te brengen.

BELANGRIJKE PRAKTIJKOPLEIDINGSCENTRA

De helft van de TI-bedrijven is bij een praktijkopleidingcentrum (POC) aangesloten. Zo'n POC is een centrum in de regio, opgezet vanuit de branche, en bedient een netwerk van omliggende bedrijven. Het POC neemt zelf leerlingen aan en plaatst die voor hun praktijkopleiding bij een aangesloten bedrijf. Ook zorgt het voor aanvullende opleiding en begeleiding van leerlingen die direct bij een van de aangesloten bedrijven in dienst zijn. In de TI wordt circa een derde van alle leerlingen in de mbo-bbl-opleidingen via een POC opgeleid. Het rendement van de POC's is vrij hoog: van alle leerlingen maakt 60 (niveau 2) tot 80 (niveau 4) procent de opleiding binnen de gestelde tijd af. Twee derde van de POC-leerlingen is na de opleiding in een functie als monteur of technicus in de TI aan het werk.

TI-bedrijven maken sinds 2009 steeds meer gebruik van de praktijkopleidingcentra. De tevredenheid over hun dienstverlening is groot. POC's dempen de gevolgen van de economische laagconjunctuur, doordat ze de risico's rond het aanstellen en oplei-

den van nieuwe leerlingen deels van de bedrijven overnemen. De centra nemen bedrijven het administratieve werk uit handen, en waar nodig zorgen ze voor contacten met scholen en voorzien ze leerlingen van extra werkopdrachten en begeleiding.

Leren op de werkplek blijft dé manier om medewerkers het vak bij te brengen

TI KIJKT NAAR DE TOEKOMST

De TI-branchen heeft van oudsher goede voorzieningen en faciliteiten voor praktijkopleiding. Recent hebben nogal wat bedrijven een eigen bedrijfsschool of trainingscentra opgezet, samen of met andere bedrijven. Dat is een nieuwe manier van opleiden van vakmensen en van inspelen op de behoeften aan nieuwe kennis en vaardigheden. De verwachting is dat er meer vraag ontstaat naar nieuwe en bredere

technische vaardigheden (allround-inzetbaarheid) en vaardigheden van hoger niveau (technicus, engineering). De branche geeft de praktijkopleiding de komende jaren de nodige impulsen om te waarborgen dat goed in die toekomstige vraag wordt voorzien.

Opdrachtgever: OTIB

Meer informatie: Hedwig Vermeulen | h.vermeulen@its.ru.nl
John Warmerdam | j.warmerdam@its.ru.nl

Tien jaar OTIB-onderzoek

OTIB is het Opleidings- en ontwikkelingsfonds voor het Technisch installatiebedrijf. Het ITS verricht sinds 2005 onderzoek voor OTIB en levert permanent informatie over ontwikkelingen in bedrijvigheid, arbeidsmarkt en beroepsopleiding in de branche. OTIB kan zo tijdig inspelen op nieuwe kansen en knelpunten, zodat de branche nu en in de toekomst steeds over voldoende gekwalificeerd personeel blijft beschikken.

PROGNOSES

Een belangrijke bron van informatie voor het onderzoek zijn gegevensbestanden van het pensioenfonds Mn Services, CBS, OCW/DUO en UWV. Dit zijn integrale databestanden waarmee we actuele trends in beeld brengen en prognoses opstellen voor de korte en middellange termijn. Voorbeelden hiervan zijn prognoses van TI-leerlingen en -gediplomeerden, van toekomstige vraag naar en aanbod van vakkrachten in de TI, van verwachte tekorten of overschotten op de TI-arbeidsmarkt en van de instroom, doorstroom en uitstroom van TI-werknemers. De prognoses zijn landelijk, maar worden ook gespecificeerd naar regio en desgevraagd naar specifieke vakgebieden in de TI, zoals de koudetechniek, projectmatig sanitair installeren en technische automatisering.

GERICHT PRAKTIJKONDERZOEK

Naast deze voorspellende analyses doet het ITS veel praktijkonderzoek in de TI-branchen, via jaarlijkse bedrijfsenquêtes, interviews met bedrijven, opleidingsinstellingen, praktijkcentra en consultaties van experts. Hiermee worden ontwikkelingen in de bedrijven zelf gevolgd: Welk soort vacatures ontstaan er en hoe vullen bedrijven vacatures in? Wat voor opleidingsplaatsen stellen ze beschikbaar en wie zoeken ze voor die plaatsen? En: Hoe vangen ze de gevolgen van de recessie op en welke maatregelen nemen ze daarvoor in hun personeelsbeleid?

Met dit onderzoek wordt ook ingespeeld op actuele kwesties en belangrijke thema's voor de branche, zoals de flexibilisering op de arbeidsmarkt, de instroom van hoger opgeleide werknemers, de samenwerking van bedrijven met opleidingen en de vernieuwingen in arbeid en organisatie in de bedrijven. Samen met een groep experts uit de branche is recent een scenario-studie gedaan naar de toekomstige positie van de TI op de afzetmarkten in de technische keten. De vraag is nu wat de ontwikkelde marktstrategische scenario's betekenen voor de competenties van de werknemers in de TI en voor het personeels- en opleidingsbeleid van de TI-bedrijven.

PUBLICATIE OP WEBSITE

De uitkomsten van al dit onderzoek worden weergegeven in landelijke, regionale en thematische rapportages. Deze zijn te vinden op de website van OTIB: www.trendfiles.otib.nl. De site wordt permanent voorzien van de nieuwste kerngegevens over bedrijven, werknemers en leerlingen in de TI. Het ITS verzorgt daarnaast geregeld presentaties voor landelijke en regionale bestuurders en vakgroepen, regioafdelingen van OTIB-platforms van TI-bedrijven en scholen en groepen van bedrijven. Vragen die hieruit voortkomen worden in gericht onderzoek in samenwerking met de regio opgepakt.

Meer informatie: Hedwig Vermeulen | h.vermeulen@its.ru.nl

De vakbond als kritische vriend

Het aantal reorganisaties en sociale plannen in het primair onderwijs is de laatste drie jaar explosief gestegen. Bert de Waal, rayonbestuurder (rayon Oost) van de algemene onderwijsbond (AOB), zat bij veel onderhandelingen aan tafel: “Het begint altijd stroef en eindigt vaak met een sociaal plan waar werkgevers en werknemers vrede mee hebben. Wat gebeurt er tijdens dit proces en welke lessen kunnen alle betrokkenen daaruit leren?” Met die vraag ging het ITS aan de slag.

Sinds 2011 zijn er in totaal honderd sociale plannen afgesloten. Daarvoor kwam dit bijna niet voor in het primair onderwijs. Volgens De Waal, lid van de projectgroep van het ITS-onderzoek, heeft dat een aantal oorzaken: “Ten eerste is er krimp in leerlingaantallen. Bijvoorbeeld in grote delen van Limburg en Groningen, en hier in de regio Oost in de Achterhoek. Ook is er afgelopen jaren veel bezuinigd op primair onderwijs.” De derde reden is misschien wel de belangrijkste: in 2006 is de lumpsumfinanciering ingevoerd in het basisonderwijs. Scholen kregen daardoor meer vrijheid bij het invullen van onderwijs, en dus ook bij de besteding van het geld. De Waal hierover: “Veel scholen hadden en hebben moeite met die omschakeling. Zelf geld beheren, een vierjarenbeleid opstellen; niet elk schoolbestuur beheerst die tak van sport.”

MUUR VAN MEDEWERKERS

En dan komt de klap. Want dan blijkt dat sommige scholen boven hun stand hebben geleefd, en door slechte planning te lang te veel personeel hebben vastgehouden. De Waal legt uit wat er

dan gebeurt: “Er wordt een traject gestart van gedwongen ontslagen. Het schoolbestuur komt met een sociaal plan met vertrekbevorderende maatregelen, zoals een gunstige vertrekpremie of een bonus bij werktijdvermindering.” Het doel is daarbij om binnen een jaar van overtalig personeel af te zijn. Dan zijn gedwongen ontslagen niet nodig. Maar in de beginfase stukt het vaak. Personeel is boos, en bestuurders lukt het niet om door de opgetrokken muur heen te breken. Schoolbesturen krijgen hun HRM-beleid niet verkocht.

GOEDE COMMUNICATIE

En dan wordt de vakbond erbij gehaald. De Waal: “We gaan dan namens de medewerkers in gesprek met het bestuur. Vaak lukt

“Wij proberen schoolbestuurders in de comfortzone te krijgen. Daar vertellen ze het meest.”

het ons om binnen een paar maanden gedwongen ontslagen af te wenden met een werkend sociaal plan. En het opvallende is: vaak met hetzelfde pakket aan maatregelen als het schoolbestuur oorspronkelijk voor ogen had.” De sleutel tot dit succes is goede communicatie, zo blijkt uit het ITS-onderzoek (zie kader). Niet alleen richting werknemers, maar ook richting bestuurders.

“Op elke school zijn er mensen niet op hun plek. Voor hen is een sociaal plan een kans.”

KRITISCHE VRIEND

Want werkgevers verwijten de vakbond nogal eens hard spel tijdens de onderhandeling. Terecht? De Waal: “Deels. Vaak is er sprake van financieel wanbeleid bij schoolbesturen. Wij willen weten wat er is gebeurd. Dus moeten we confronterend zijn. En dat doet soms pijn. Maar we willen het probleem fileren en niet de persoon. Een kritische vriend zijn werkt dan beter dan vol de aanval kiezen. Dat is de belangrijkste les uit het onderzoek, en dat is wat ik zelf ook heb ervaren.” En de werknemers? Want daar zit de vakbond toch voor aan tafel. Zijn die wel gebaat bij zo'n

vriendelijke houding van de AOB? De Waal vindt juist van wel: “Werknemers willen en verdienen bovenal een eerlijk verhaal. Wij moeten de onderste steen boven krijgen. Aan ons de uitdaging om de bestuurder tegenover ons in zijn comfortzone te krijgen. Want op die plek vertelt hij het meest.”

VERDIEPINGSLAG

Na het eerlijke en transparante verhaal komt het sociaal plan. Terugkeergaranties, vertrekpremies en vervroegd pensioen blijken de best werkende vertrekmaatregelen te zijn. Binnen twee tot drie maanden zijn bijna alle scholen van hun boventalig personeel af. Toch is volgens het ITS-onderzoek 1 op de 6 werknemers niet tevreden. De Waal was daarom graag nog wat dieper ingegaan op de ervaringen van werknemers met het sociaal plan. Maar daarvoor was de onderzoeksopzet nu te breed. Hij zegt hierover: “Ik wil meer in detail weten waarom medewerkers voor een sociaal plan hebben gekozen, en hoe ze er bijvoorbeeld een jaar later bijzitten.” Dat kan volgens De Waal mensen helpen bij het nemen van een beslissing: “Op elke school zijn er werknemers die niet op hun plek zitten. En die misschien wel iets anders willen, maar niet durven. Succesverhalen van collega-docenten die het proces al doorlopen hebben, kunnen dan net het laatste zetje zijn om die nieuwe stap wél te maken.”

Auteur: Jan Hermsen

Ervaringen met sociale plannen

Het onderzoek ‘Ervaringen met sociale plannen’ dat het ITS uitvoerde voor Arbeidsmarktplatform PO kende twee belangrijke vragen: hoe worden sociale plannen gebruikt en wat kunnen we daarvan leren?

Om die vragen te beantwoorden is een mix van kwantitatief (vragenlijsten) en kwalitatief (gesprekken) onderzoek gebruikt. Schoolbesturen die werken met een sociaal plan en gebruikers van maatregelen uit sociale plannen zijn ondervraagd. Ook zijn gesprekken gevoerd met werkgevers- en werknemersorganisaties en deskundigen op het gebied van reorganisaties en sociale plannen.

Uit het onderzoek kwam een aantal bruikbare tips naar voren. Zo kunnen werkgevers veel leed voorkomen door te zorgen voor solide leerling-prognoses, meerjarenformatieramingen, continurapportages en analyses van deze informatie. Vakbonden kunnen helpen door in de onderhandeling de rol aan te nemen van ‘critical friend’ richting de werkgever. Voor werknemers kan een reorganisatie een kans zijn. Het helpt als zij nadenken over hun carrière en mogelijkheden, niet alleen binnen maar ook buiten de huidige school.

Het Arbeidsmarktplatform PO is hét expertisecentrum in het primair onderwijs. Het is een neutraal platform dat belangen behartigt van zowel werknemers als werkgevers. Met als doel: kwalitatief goed primair onderwijs.

Opdrachtgever: Arbeidsmarktplatform PO

Meer informatie: Jos van Kuijk | j.v.kuijk@its.ru.nl

Sporten op het ITS

Het ITS voert momenteel meerdere onderzoeken uit op het terrein van veilig en gezond werken, duurzame inzetbaarheid en levensfasebewust personeelsbeleid. Ook is het intensief betrokken bij het project 'Fit in Balans' van de Radboud Universiteit: een op-maat-programma om medewerkers vitaal, gezond en duurzaam inzetbaar te houden. In het verleden werd er regelmatig onderzoek verricht naar sportende, bewegende of fietsende Nederlanders en er werd zelfs eens geadviseerd over de aanleg van een zwembad. Maar hoe zit het met de ITS'ers zelf? Waar komen die bekercups voor sportprestaties, die in sommige werkkamers te vinden zijn, vandaan?

In de jaren tachtig en negentig had het ITS een bloeiende sportcultuur. Er werd samen getafeltenist, gefietst en een grote groep jonge, fitte onderzoekers kwam elke maandag samen in de Goffertthal in Nijmegen voor een wedstrijd zaalvoetbal. Vaak resulteerde dit in een derde helft die zorgde voor een erg rustige dinsdagochtend op het instituut. In die jaren werd er ook gevoetbald op het veld tegen het concurrerende onderzoeksbureau IVA uit Tilburg. Vijf maal werden de degens gekruist. Huidig ITS'er Mark Vollaard was in die dagen de sportieve regelneef: "In het eerste jaar hadden we een bus gehuurd die plaats bood aan 52 man. 14 voetballers en een hoop aanhang zouden de bus moeten vullen. Maar de ITS'ers die voor de aanmoediging moesten zor-

gen lieten het afweten. Uiteindelijk reden we met 44 lege plekken richting Tilburg. We verloren met 3-1. Jan Bilo, het huidige hoofd Dataverzameling, redde de ITS-eer." De vier jaren daarna, met meer publiek aan Nijmeegse zijde, nam het ITS revanche. Dat valt op te maken uit het ITS Sportjournaal, dat na afloop van elke wedstrijd tussen ITS en IVA verscheen. En waarin ook te lezen valt over de badmintonwedstrijden tussen de vrouwelijke medewerkers van het ITS. Na vijf jaar werd er een eindwinnaar bepaald: ITS won met glans en de beker siert nog steeds de kamer van de directeur.

Auteur: Jan Hermsen

Van links naar rechts, staand: Fred den Hartog, Gerrit Vrieze, Jan Goris, Jan Kuyper, Bas Pas, Mark Vollaard
Van links naar rechts, zittend: Frederik Smit, Theo van Aanholt, Anton van Wel, Benno Geerlings, Jacques Pouwels

ITS EvaluatieService

Maakt u in uw toetsen gebruik van meerkeuzevragen? En wilt u profiteren van de voordelen van gehele of gedeeltelijke uitbesteding van de ontwikkeling of verwerking van toetsen?

Dan bent u bij ITS EvaluatieService aan het goede adres. We verwerken zo'n 500 toetsen per jaar voor diverse onderwijsinstellingen, zoals hogescholen, universiteiten en examenbureaus. We adviseren over inhoud, techniek en logistiek. We faciliteren de afname en verwerken de resultaten tot inzichtelijke rapportages en geven u advies.

WIJ BIEDEN U

- toetsontwerp en -opmaak
- reproductie
- afname en verwerking
- rapportage en analyse van de resultaten
- advies over de inhoud en vraagstelling
- advies en ondersteuning bij logistieke vraagstukken

U heeft de zekerheid dat iemand meedenkt, ondersteunt en uw werk uit handen genomen wordt. Door de korte verwerkingstijd kunt u de resultaten snel terugkoppelen aan de toetsdeelnemers.

ONTWERP EN OPMAAK

De door u opgestelde toetsvragen verwerken we tot een aantrekkelijke toets, op papier of online. We houden rekening met de lay-out, leesbaarheid, en zorgen dat eventuele afbeeldingen worden opgenomen. Desgewenst nemen we maatregelen om fraude (afkijken) zo moeilijk mogelijk te maken: bij papieren toetsen maken we meerdere versies, waarbij de vraagvolgorde varieert. Bij onlinetoetsen zorgen we dat de vraag- en/of antwoordvolgorde verschilt per deelnemer.

Als u uw eigen toetsformulier wilt gebruiken, leveren we alleen antwoordformulieren

REPRODUCTIE

papier	online
We printen de toets- en / of antwoordformulieren in full-colour op hoogwaardig A4-papier in de door u gewenste oplage. Ook bestaat de mogelijkheid om de vragenlijsten gepersonaliseerd af te drukken, bijvoorbeeld voorzien van een studentnummer.	Bij een onlinetoets zorgen wij dat deze klaarstaat voor het gewenste aantal deelnemers, in een veilige omgeving. U krijgt van ons de persoonlijke codes, waarmee de deelnemers zich kunnen aanmelden bij de toets

AFNAME

papier	online
U zorgt dat de formulieren worden verspreid onder de toetsdeelnemers, en na afloop retourneert u de ingevulde formulieren aan ons.	Online-afname vindt plaats op een afgesproken datum en tijdstip. Wij zorgen dat de toets actief is, en dat deelnemers zich kunnen aanmelden met hun persoonlijke codes. Gedurende de afname monitoren we de voortgang en de respons en zorgen we voor support.

VERWERKING

papier	online
Na afloop scannen wij de ingevulde toetsen of antwoordformulieren. Gescande antwoorden en deelnemernummers worden zorgvuldig gecontroleerd en waar nodig gecorrigeerd.	Na afname van de toets downloaden we de verzamelde data van de server, en verwerken deze tot een bewerkbaar bestand.

Het bestand met respondentantwoorden kan worden geleverd in bijvoorbeeld SPSS- of Microsoft® Excel-formaat. We kunnen u ook verder helpen, met het bepalen van scores en cijfers, en het uitvoeren van verschillende toetsanalyses.

DE RESULTATEN

U levert ons de sleutel van de toets (de correcte antwoorden) aan. Daarmee gaan we aan de slag om de resultaten per deelnemer (scores en cijfers) én voor de organisator (toets- en itemanalyse) inzichtelijk te maken. U ontvangt de resultaten binnen twee werkdagen. Nadat eventuele sleutelwijzigingen (vervallen vragen, meerdere antwoorden juist of ander alternatief juist) door u zijn vastgesteld maken we de analyses opnieuw.

SCORES EN CIJFERS

Ons geautomatiseerde toetsverwerkingssysteem zorgt voor foutloze berekeningen van de scores: het aantal goed beantwoorde vragen. Wilt u ook rapportcijfers ontvangen, dan worden deze aan de hand van de door u opgegeven grens tussen voldoende en onvoldoende (cesuur) berekend.

TOETS- EN ITEMANALYSE

De toets- en itemanalyse geeft inzicht over de (statistische) kwaliteit van de toets en van de afzonderlijke vragen, en geeft handvatten om de toets verder te verbeteren. Deze analyses worden

samengevat in een toetsrapport in Microsoft® Excel-formaat, met daarin onder andere een samenvatting, itemanalyse, controletabel en frequentietabel.

Alle rapportages worden beschikbaar gesteld via de ITS Portal. Via deze beveiligde webomgeving kunt u uw bestanden downloaden. Dit kan overal ter wereld, wanneer het u uitkomt.

ADVIES

Het opstellen van een goede, valide toets is een vak apart. Ook de afname, logistiek en verwerking vereist kennis van zaken en de juiste faciliteiten. ITS EvaluatieService adviseert over elk onderdeel van het toetsproces: van itemconstructie tot sleutelrevisie. U boekt daarmee goede resultaten!

Meer informatie: www.evaluatieservice.com en evaluatieservice@its.ru.nl

Opdrachtgevers

Abvakabo FNV
A+O fonds Gemeenten
A+O Metalektro
ACTA - Academisch Centrum Tandheelkunde Amsterdam
Agio
Algemene Bond Uitzendondernemingen
Alliantie Voortgezet Onderwijs
ANBO
Aob – Algemene Onderwijsbond
Arbeidsmarktplatform PO
AtlantisZorg
APS IT-Diensten
BCO
Brandweer Flevoland
CDHO - Commissie Doelmatigheid Hoger Onderwijs
Centrum voor Consultatie en Expertise
Coöperatie VGZ
De Friesland Zorgverzekeraar
Dunamare Onderwijsgroep
ECP - Platform voor de InformatieSamenleving
Expertisecentrum Nederlands
Fokus
FORUM, Instituut voor Multiculturele Vraagstukken
Gemeente Peel en Maas
Gemeente Schiedam
Gemeente Vlaardingen
GGD Nederland/GHOR Nederland
HAN – Hogeschool van Arnhem en Nijmegen
Hogeschool Inholland
Ingrado
Inspectie van het Onderwijs
Interstedelijk Studenten Overleg
IQ Healthcare
Kentalis
KNGF - Koninklijk Nederlands Genootschap voor Fysiotherapie
Kohnstamm Instituut
KNMT – Koninklijke Nederlandse Maatschappij tot bevordering der Tandheelkunde
Mediawijzer.net
Microsoft
Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap
Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties

Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid
Nedspine
NRO - Nationaal Regieorgaan Onderwijsonderzoek
NSDSK - De Nederlandse Stichting voor het Dove en Slechthorende Kind
NSGK - Nederlandse Stichting voor het Gehandicapte Kind
NVM - Nederlandse Vereniging van Mondhygiënist
NVvO - Nederlandse Vereniging van Orthodontisten
OCE-Canon
Onderwijsraad
Opleidings- en ontwikkelingsfonds voor het Technisch InstallatieBedrijf
OSB Consulting
Pento
Philips
PO-Raad
Radboud UMC
Radboud Universiteit Nijmegen
Scandinavian Tobacco Group Eersel
Scholengroep Rijk van Nijmegen
SLBdiensten
Sociaal en Cultureel Planbureau
Sociaal Fonds Taxi
Stichting Capaciteitsorgaan voor medische en tandheelkundige vervolgoopleidingen
Stichting Christelijk Primair Onderwijs
Stichting Hoogwaardig Islamitisch Onderwijs
Stichting Studentenhuisvesting Nijmegen
Synthese
Trajectvol
Universiteit Leiden
University Tilburg
UWV - Uitvoeringsinstituut Werknemersverzekeringen
Veiligheidsregio Fryslân
Vervangings- en Participatiefonds
Vilans / Movisie
VLUHR - Vlaamse Universiteiten en Hogescholen Raad
VOION - Arbeidsmarkt & Opleidingsfonds voortgezet onderwijs
WODC - Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum
Yes We Can Clinics
ZESTOR - Arbeidsmarkt- en opleidingsfonds hbo

Publicaties 2014

Door het ITS uitgegeven

Driessen, G., Leest, B., Mulder, L., Paas, T. & Verrijt, T.
Zittenblijven in het Nederlandse basisonderwijs: Een probleem?

Elfering, S., Kuijk, J. van, & Gielen, P.
Het Vf en Pf vernieuwd: zichtbaar en vraaggericht. Een onderzoek naar de klantbehoeften en klanttevredenheid voor het Vervangingsfonds en het Participatiefonds.

Elfering, S., Kuijk, J. van, & Mommers, A.
Kansen voor allochtone BBL'ers.
Een verkenning van problemen en barrières.

Fettelaar, D., Mulder, L. & Driessen, G.
Ouderlijk opleidingsniveau en onderwijsachterstanden van kinderen.
Veranderingen in de periode 1995-2011.

Geerligts, J. & Gielen, P.
Realiseren van vraaggestuurd onderwijs in de Twentse Stadsranden.
Quick scan bij de afsluiting van het project.

Gielen, P. & Nieuwenhuis A.
Sporen voor het spoor.
De ontwikkeling van vakmanschap en leven lang leren voor de NS.

Koppens, J., Bruining, J. & Willems, R.
De wereld der verandering.
Den Haag: School aan zet.

Kuijk, J. van & Mommers, A.
Ervaringen met sociale plannen.
In veel opzichten een dubbel perspectief.

Langen, A. van & Paas, T.
Prestaties en deelname aan VVE van Schiedamse kleuters.
Tweede meting (2012/13).

Langen, A. van & Paas, T.
Het ontwikkelingsniveau van Schiedamse peuters in voorschoolse educatie.
Kwaliteit en resultaten van de checklist SLO-doelen.

Leest, B., Sijstermans, E., Verrijt, T. & Winkels, J.
Onderwijsvisitaties onder de loep.
Ervaringen van de Radboud Universiteit met de beperkte opleidingsbeoordeling.

Lubberman, J. & Verbeek, F.
Rolopvatting van besturen.
Een studie naar de rolopvattingen van bestuurders en de wijze waarop dit door schoolleiders wordt ervaren.

Lubberman, J., Mommers, A. & Wester, M.
Leerlingverzuim in beeld.
Een studie naar de cijfers en registratie van absoluut en relatief verzuim.

Lubberman, J., Mommers, A. & Wester, M.
Ondersteunend personeel in het voortgezet onderwijs.
Een aanvulling op de arbeidsmarktanalyse vo.

Lubberman, J., Wester, M. & Mommers, A.
Arbeidsmarktbarometer po, vo en mbo 2013/2014.
Jaarrapport.

Mulder, L., Fettelaar, D., Schouwenaars, I., Ledoux, G., Dijkers, L. & Kuiper, E.
De achterstand van autochtone doelgroepleerlingen.

Ramakers, C. & Schellingerhout, R.
Cliëntenraadpleging 2013.
Uitvoering van de PGB-regeling door zorgkantoren.

Ramakers, C., Schellingerhout, R. & Sombekke, E.
Medewerkers over dienstverlening van Facilitair Bedrijf en Universitair Vastgoedbedrijf.

Rossen, L. & Schellingerhout, R.
Werkdruk en herstelbehoefte bij hoogleraren, UHD's en UD's binnen FNWI.

Rossen, L. & Sombekke, E.
Ervaringen met ambulante begeleiding.
Trajectvol / Amare Zorg / AtlantisZorg.

Rens, C. van
Ontwikkeling in opleidingen.
Overzicht hbo en wo opleidingen 2008/09-2013/14.

Schellingerhout, R. & Ramakers, C.
Meetinstrument klantervaringen met sociale wijkteams.
Validatierapport.

Schellingerhout, R. & Ramakers, C.
Cliënttevredenheidsonderzoek Fokus 2013

Sijstermans, E., Gielen, P., Lubberman, J., Kuijk, J. van
VOION Spiegel. Toelichting op ontwerp indicatoren.
(Inclusief VOION spiegel goed werkgeverschap, goed werknemerschap).

Sombekke, E.
CE – Zintuiglijk Gehandicaptenzorg. Resultaten oudervragenlijst ambulante zorg.
Instellingsrapportage Pentto en NSDSK.

Sijbers, R., Fettelaar, D., Wit, W. de, & Mooij, T.
Sociale veiligheid in en rond scholen.
Primair onderwijs 2010-2014.
Voortgezet onderwijs 2006-2014.

Smeets, E., & Walraven, A.
Value Added of Windows 8 tablets.
Study into the use of Windows tablets in education.
www.technologie-onderwijs.nl/downloads/W8Tablets-ITS-English-version.pdf

Smeets, E., Kuijk, J. van, & Driessen, G.
Handreiking bij het opstellen van het basisschooladvies.
www.nieuweweregelgevingovergangpo-vo.nl/wp-content/uploads/2014/12/Rapportage-Bao-advies-ITS-16-jan-2015.pdf

Smit, F., Kuijk, J. van & Wester, M.
Meetzlearn. Ervaringen van ouders met het functioneren van een integrale klas.

Tillaart, H. van den & Warmerdam, J.
Ondernemingsraden in Nederlandse gemeenten.
Uitslagen OR verkiezingen 2014 vergeleken met verkiezingen in voorgaande jaren.

Tillaart, H. van den, Warmerdam, J., Vermeulen, H., Elfering, S., Rens, C. van, Wit, W. de, Wetering, E. van de & Sombekke, E.
Kerngegevens technische installatiebranche – bedrijvigheid, arbeidsmarkt en beroepsopleidingen in de periode tot 2018.

Regionale rapportages Noord-Nederland, Noord-Holland, Zuid-Holland, Midden Nederland, Gelderland/Overijssel, Zuid-Nederland

Tillaart, H. van den, Elfering, S., Vermeulen, H., Rens, C. van, Warmerdam, J., Wit, W. de, Wetering, E. van de & Sombekke, E.
Trends en ontwikkelingen in de technische installatiebranche 2014.
Bedrijvigheid, arbeidsmarkt en beroepsopleiding in de periode tot 2018

Vermeulen, H., Schellingerhout, R., Sijbers, R. & Wetering, E. van de
Uitzendmonitor 2014.

Warmerdam, J., Vermeulen, H., Elfering, S. & Rens, C. van
Praktijkscholing in de technische installatiebranche.
Stand van zaken en verwachtingen in de bedrijven.

Wein, B. & Willems, J.
Presentatie Contactdag Rampenbestrijding en Crisisbeheersing.
Inspectie Veiligheid en Justitie.
Prestatiegericht evalueren. Over de (on)mogelijkheden van prestatiegericht evalueren en de evt. repercussies voor sturing en toezicht.

Wester, M.
In- en doorstroom sectoroverstijgende programma's in het vmbo: Cohort 2009, 2010 en 2011.

Wester, M.
Prognoses voorgezet onderwijs regio Nijmegen 2014-2034: Een voorspelling van het aantal vo-leerlingen en de toekomstige leerlingenaafhankelijke ruimtebehoefte.

Wester, M.
Verlangd basisonderwijs in de wijk Overvecht, gemeente Utrecht.

Wester, M.
Verlangd basisonderwijs in Maasbree, gemeente Peel en Maas.

Willems, R. & Wein, B.
Prestatiegericht sturen in de veiligheidsregio.

Willems, R., Wein, B. & Haupts, N.
Een wenkend perspectief voor het (eva)(u)eren van crisisoefeningen.

<http://www.vrconsult.nl/blog/evalueren/>

Woudstra, L. (red.), Gielen, P., Sombekke, E., Sijstermans, E., Wersch, F. van & Eitte, R.
Zorg in alle soorten en maten.
Rapportage project 'Diversiteit in de zorg'

Extern gepubliceerd

Driessen, G., & Merry, M.
Trends in educational disadvantage in Dutch primary school.
Educational Review, 66(3) 276-292.

Bokdam, J., Tom, M., Berger, J., Smit, F., Rens, C. van
Monitor ouderbetrokkenheid po, vo en mbo.
Derde meting 2014, trends in beeld.
Zoetermeer/Nijmegen: Panteia, ITS.

Borgstede, S. & Hoogeveen, L.
Una mirada creativa a la superdotación. Un estudio sobre las posibilidades y dificultades. (A creative look at giftedness. A study of the possibilities and difficulties).
Revista de Psicología de lima PUCP, 32.

Bruggers, I., Driessen, G., & Gesthuizen, M.
Voor- en vroegschoolse voorzieningen, effectief of niet?
Effecten van voor- en vroegschoolse voorzieningen op de taal- en rekenprestaties van leerlingen op de korte en langere termijn.
Mens & Maatschappij, 89(2), 117-150.

Driessen, G.
Allochtone leraren en prestaties van allochtone leerlingen.
Utrecht: FORUM.

Driessen, G.
Wat heeft het onderwijsachterstandenbeleid opgeleverd?
Een review van empirisch onderzoek.
Tijdschrift voor Orthopedagogiek, 53(5), 210-220.

Driessen, G., & Merry, M.
Trends in educational disadvantage in Dutch primary school.
Educational Review, 66(3), 276-292.

Driessen, G., Leest, B., Mulder, L., & Verrijt, T.
Zittenblijven in Nederland: Een probleem?
Tijdschrift voor Orthopedagogiek, 53(7/8), 297-311.

Hoogeveen, L.
Critical Issues Impacting Education of High Ability Students: Lessons from Europe.
Keynote at the conference Reaching Ahead in Teaching the Gifted, University of Central Florida, Orlando.

Hoogeveen, L.
The CBO Behavioral Questionnaire for Gifted and Talented Students.
Paper presented at The Wallace Research & Policy Symposium on Talent Development. Washington DC.

Kuijk, J. van & Rens, C. van
Goed gedaan? Applaus!
Didactief, 44, (4) 44-45.

Lange, M. de, Dronkers, J. & Wolbers, M.
Single-parent family forms and children's educational performance in a comparative perspective: effects of school's share of single-parent families.
School Effectiveness and School Improvement, 25, 329-350.

Lange, M. de, Gesthuizen, M., & Wolbers, M.
Youth labour market integration across Europe. The impact of structural, cyclical and institutional characteristics.
European Societies, 16, 194-212.

Lange, M. de, Wolbers, M., Gesthuizen, M., & Ultee, W.
The impact of macro- and micro-economic uncertainty on family formation in the Netherlands.
European Journal of Population, 30, 161-185.

Lange, M. de, Gesthuizen, M., & Wolbers, M.
Consequences of flexible employment at labour market for early career development in the Netherlands.
Economic and Industrial Democracy, 35, 413-434.

Lubberman, J. & Kuijk, J. van
Leren leuk? Voor leraren niet altijd.
Didactief, 44, nr. 6, juni 2014).

Lubberman, J. & Wester, M.
Genoeg docenten, maar niet de juiste.
Didactief, 44 (4) 48-49.

Lubberman, J., Wester, M. & Mommers, A.
Arbeidsmarktmonitor voor personeel in het hbo 2014. Van baan naar loopbaan.
Den Haag: Zestor.

Merry, M., & Driessen, G.
On the right track? Islamic schools in the Netherlands after an era of turmoil.
Race Ethnicity and Education, DOI 10.1080/13613324.2014.985586

Mulder, L.
Alternatieven voor langer kleuteren.
Didactief, 44 (8) 36.

Pre-COOL consortium
Technisch rapport tweejarigcohort tweede meting 2011-2012.

Rens, C. van
Ontwikkeling in opleidingen.
Overzicht hbo en wo opleidingen 2008/09-2013/14.
Den Haag: Commissie Doelmatigheid Hoger Onderwijs.

Rens, C. van & Elfering, S.
Een goed begin is het halve werk.
Een verkenning naar goede begeleidingsprogramma's voor startende leraren.
Den Haag: Arbeidsmarktplatform PO.

Rens, C. van
Ict-toepassingen voor taal en rekenen in het vo.
Didactief, 44 (3), 27.

Rens, C. van
Waar te beginnen?
Didactief, 44 (10), 28-29.

Smeets, E.
Education in Young Offender Institutions and Secure Youth Care Institutions.
Educational Research and Evaluation, 20 (1), 67-80.

Smeets, E., & Ledoux, G.
Jongleren met olifanten.
Didactief, 44 (1), 46-47.

Smeets, E., & Ledoux, G.
Past dit kind in mijn klas? Leraren van reguliere basisscholen over passend onderwijs.
Didactief, 44 (1), 44-45.

Smeets, E., & Ledoux, G.
Teacher Competences and Special Educational Needs
Paper presented at the European Conference on Educational Research (ECER).
Porto, Portugal, September 2014.

Smit, F.
MR Magazine, 30
- Naar een andere cultuur. Scholen Vlaardingen en Schiedam in actie.
- Ambitieuze lente. Neem de tijd voor reflectie.
- Betrek ouders bij studiekeuze. Liemers College kiest voor integrale aanpak.
- Dynamisch vergaderen? Ga eens scrummen!
- Gratis advies en begeleiding. Versterking medezeggenschap
- Neem leerlingen heel serieus. Democratie op de basisschool
- PBS biedt leerlingen beter leerklimaat. Leerlingen tevreden over Positive Behavior Support.
- Verhoging onderwijskwaliteit. Nationaal Onderwijsakkoord.

Smit, F.
Enkele juridische aspecten van de relatie ouders en school. In R. Oostdam & P. de Vries (Eds.).
Samen werken aan leren en opvoeden. Basisboek over ouders en school (pp. 237-247). Bussum: Coutinho.

Smit, F.
Medezeggenschap en kwaliteitsverbetering van het onderwijs.
Praktische toelichting Wet medezeggenschap op scholen.
Amsterdam: SWP.

Smit, F.
Ouders en kwaliteit van het onderwijs. Leg de lat hoog.
Basisschoolmanagement, 28 (3), 25-27.

Sombekke, E.

Jaarrapportage klanttevredenheid Synthese 2013.

Uitgegeven door Synthese.

Thijssen, L., & Wolbers, M.

Intergenerationele sociale daling in Nederland.

Tijdschrift voor Arbeidsvraagstukken, 30, 260-280.

Tolsma, J., & Wolbers, M.

Social origin and occupational success at labour market entry in the Netherlands, 1931-80.

Acta Sociologica, 57, 253-269.

Ultee, W. & Wolbers, M.

Which of three problem extensions yields more when explaining the intergenerational transmission of education in the contemporary Netherlands? From two- to three-generations models, from father-only to mother-and-father models, and from proxy-measure to fully-self-report models.

Paper presented at the ISA RC28 Spring Meeting, Budapest, Hungary, May 8-10, 2014.

Veen, A., Veen, I. van der, Heurter, A. & Paas, T.

Technisch rapport vierjarigecohort.

Tweede en derde meting 2010-11 en 2011-12.

Amsterdam: Kohnstamm Instituut.

Wolbers, M.

De twee gezichten van het onderwijs.

Inaugural address RU (2014, december 12).

Wolbers, M.

Een verloren generatie van jongeren op de arbeidsmarkt?

Tijdschrift voor Arbeidsvraagstukken, 30, 103-119.

Wolbers, M.

Introduction. Research on school-to-work transitions in Europe.

European Societies, 16, 167-174.

Wolbers, M.

A lost generation? About the permanent effects of labour market entry in times of high unemployment in the Netherlands.

Invited talk at international conference 'Challenges in the third decade of life in the 21st century. Individual development and health, social opportunities and inequalities'.

Castle Herrenhausen, Hanover, Germany, June 26-28, 2014.

Wolbers, M.

A lost generation? About the permanent effects of labour market entry in times of high unemployment in the Netherlands.

Paper presented at the 22nd annual workshop of the European Research Network on Transitions in Youth (TIY).

Barcelona, Spain, September 3-6, 2014.

Niet-publieke onderzoeksrapportages

Het ITS voert in opdracht van universiteiten en hogescholen regelmatig onderzoeken uit die niet resulteren in een openbare rapportage. Dat geldt ook voor onderzoeks-, advies- en implementatieprojecten in opdracht van sociale partners en bedrijven (al dan niet samen met ondernemingsraden). Het gaat in beide gevallen om beleidsondersteunende onderzoeken die strategisch gevoelige informatie opleveren, bedoeld voor interne evaluatie en bijsturing.

ONDERZOEK HOGER ONDERWIJS

Onderzoeksthema's in het hoger onderwijs zijn:

- Studiekeuze
- Informatievoorziening naar studenten
- Tijdsbesteding van studenten
- Overgang van bachelor naar master
- Studie-uitval
- Arbeidmarktpositie en loopbaanontwikkeling van alumni
- Accreditatie

Ook voert het ITS voor individuele onderwijsinstellingen onderzoek uit onder medewerkers, bijvoorbeeld over:

- Medewerkerstevredenheid
- Docentprofessionalisering
- Strategieontwikkeling en integrale kwaliteitszorg
- Evaluatie toetsing en examinering
- Verbetering van onderwijsprocessen
- Onderwijsinnovatie
- Taaktoebedeling docenten

ONDERZOEK SOCIALE PARTNERS EN BEDRIJVEN

Voor sociale partners of bedrijven verricht het ITS onderzoek op de volgende gebieden:

- Duurzame inzetbaarheid
- Een leven lang leren
- Professionalisering en professionele ruimte
- Levensfasebewust personeelsbeleid
- Sociale innovatie
- Ziekteverzuim
- Medezeggenschap
- Leidinggeven

De rapportages van deze projecten zijn doorgaans alleen toegankelijk voor de opdrachtgevers en de bedrijven die binnen de sector vallen of onder de cao opereren. In 2014 zijn projecten uitgevoerd in de publieke sector, in de industrie en in de dienstverlening.

Profiel ITS

Het ITS is een onafhankelijk onderzoeksinstituut, verbonden aan de Radboud Universiteit

Onze missie is om met sociaal-wetenschappelijk onderzoek en kennisoverdracht een bijdrage te leveren aan het oplossen van maatschappelijke vraagstukken. Wij zijn gespecialiseerd in toegepast onderzoek, beleidsadvisering en kennisoverdracht. In de 50 jaar dat het ITS bestaat, is veel ervaring opgedaan op het gebied van onderwijs, zorg en welzijn, arbeid, veiligheid en hoogbegaafdheid. Daarnaast beschikt het ITS over geavanceerde faciliteiten voor cursus- en programma-evaluaties, geautomatiseerde toetsverwerking en alle vormen van kwalitatieve en kwantitatieve dataverzameling.

DE EXPERTISE VAN HET ITS

- Probleemverheldering op basis van kwalitatief en kwantitatief onderzoek.
- Beleidsonderzoek voor een uitgebalanceerde afweging van beleidsalternatieven.
- Evaluatieonderzoek naar de effectiviteit van beleidsmaatregelen.
- Geautomatiseerde cursusevaluaties en verwerking van toetsen en examens.
- Advies over de implementatie van beleid.
- Ontwikkeling van voorlichtings- en trainingsprogramma's.
- Dataverzameling en -management.
- Post-hbo en postacademisch onderwijs op het terrein van hoogbegaafdheid.

MEDEWERKERS

Het ITS telt 65 medewerkers. De uiteenlopende thema's waarmee het ITS te maken heeft, vragen om een gevarieerd onderzoekersprofiel. Medewerkers van het ITS zijn afkomstig uit verschillende wetenschappelijke disciplines zoals sociologie, psychologie, onderwijskunde, pedagogiek, gezondheidswetenschappen en economie.

OPDRACHTGEVERS

Het ITS werkt in opdracht van o.a.:

- Landelijke overheid, provincies en gemeenten.
- Werkgevers- en werknemersorganisaties.
- Schoolbesturen in het basis-, voortgezet en beroepsonderwijs.
- Zorginstellingen.
- Universiteiten en hogescholen.
- De Europese Unie.

GEDRAGSCODE STATISTIEK EN ONDERZOEK

De belangen van deelnemers aan onderzoek worden beschermd door de gedragscode Statistiek en Onderzoek. Met deze gedragscode wordt voldaan aan de eisen die de Wet op de Bescherming van Persoonsgegevens (WBP) stelt aan de bescherming van privacygevoelige gegevens.

Het ITS is lid van de Vereniging voor Beleidsonderzoek (VBO).

Voor meer informatie, zie www.beleidsonderzoek.nl.

Het ITS is geaccrediteerd voor het uitvoeren van klantervaringsonderzoek in de zorg (CQI).

Het ITS is ISO 9001 gecertificeerd door
SGS Systems & Service Certification

